

Denk **Wijzer**

Thema: De tussenstand

Historische wortels van de ChristenUnie

Democratische partijvernieuwing

Cultuur en stijl van de ChristenUnie

Vrijheid van onderwijs en integratie van minderheden

1

JAARGANG 3 | FEBRUARI 2003

STUDIEBLAD VAN HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
EN DE BESTUURDERSVERENIGING VAN DE CHRISTENUNIE

 **ChristenUnie**

DenkWijzer
studieblad van de ChristenUnie
jaargang 3, nummer 1, februari 2003

Oplage: 4000
ISSN-nummer: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de *mr. G. Groen van Prinsterer stichting*) en de bestuurdersvereniging van de ChristenUnie.

DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

U kunt abonnee worden van *DenkWijzer* voor € 14,- per jaar (jongeren tot en met 25 jaar betalen slechts € 9,50). Voor een klein bedrag extra bent u echter al donateur van het Wetenschappelijk Instituut (€ 26,- per jaar, jongeren € 14,-). U krijgt daarvoor naast vijf nummers van *DenkWijzer* ook ongeveer vijf boekjes/boeken en informatie over congressen, activiteiten e.d. Voor niet-abonnees en niet-donateurs kosten losse nummers van *DenkWijzer* €3,- per stuk (excl. verzendkosten).

DenkWijzer verschijnt op de eerste zaterdag van februari, april, juni, oktober en december
Deadline kopij volgende nummer:
3 maart 2003

Redactie:
J.P. de Vries (hoofdredacteur), Henk Visser, Reinier Koppelaar, Marco Boers en Erik van Dijk (eindredacteur).

Vormgeving:
Douglas Design, www.douglasdesign.nl

Druk:
Koninklijke BDU Grafisch Bedrijf B.V.

Uitgave, redactie en administratie:
Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie
Postbus 439 • 3800 AK AMERSFOORT
Tel.: 033 - 422 69 60
Fax: 033 - 422 69 68
Email: denkwijzer@christenunie.nl
of wi@christenunie.nl

www.wi.christenunie.nl
www.bestuurders.christenunie.nl

DenkWijzer verwelkomt bijdragen van lezers. Wilt u daarvoor eerst even contact met ons opnemen?

Copyright ChristenUnie 2003
Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

Een gekozen minister-president

Door J.P. de Vries

Tegen het eind van de afgelopen verkiezingscampagne werd plotseling een oud stokpaard van D66 nieuw leven ingeblazen: het rechtstreeks kiezen van de minister-president. Dat kwam doordat de PvdA onder de druk van de opiniepeilingen een eigen kandidaat voor dat ambt lanceerde, die niet voorkwam op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer en zich nadien ook buiten de verkiezingsstrijd hield. Past dat nog wel in deze tijd?

D66 kondigde meteen aan een initiatiefvoorstel in te dienen voor een gekozen minister-president en PvdA-voorman Bos sloot zich bij het idee aan. Die onverwachtse bekering leverde weer kritiek op van D66. Dat was in zoverre terecht, dat we de PvdA hier tijdens acht jaar paars nooit over gehoord hebben.

Toch dienden in 1970 kamerleden van PvdA, D66 en PPR (voorloper van GroenLinks) al een voorstel daartoe in. Daarin was de gekozen minister-president echter onlosmakelijk gekoppeld aan een districtenstelsel voor de verkiezing van de Tweede Kamer. De KVP-fractie steunde wel dit laatste, maar gooide bij de stemming de gekozen minister-president uit het voorstel, dat daarna door de indieners werd ingetrokken.

Er is één land dat heeft geëxperimenteerd met een gekozen minister-president: Israël. Het gevolg was dat bij de verkiezing van het parlement de meerderheidsvorming er niet meer toe deed. De versnippering werd nog groter dan die daar altijd al was. De gekozen minister-president moest steeds meer partijen in zijn coalitie betrekken, waardoor de kabinetten erg onstabiel waren. Om die reden is het systeem weer afgeschaft en na de verkiezingen van januari werd daar weer op de oude wijze een premier aangewezen.

Het stelsel van een gekozen minister-president drijft in de richting van een tweepartijenstelsel. Wat er gebeurt als de ene helft van het parlement wel samengaat en de andere niet, hebben we in Frankrijk gezien, waar de gekozen president regeringsleider is. Rechts (met uitzondering van extreem-rechts) had zich verenigd op één kandidaat: Chirac, de partijen van links hadden elk een eigen kandidaat. Gevolg was dat Le Pen, de kandidaat van extreem-rechts, meer stemmen haalde dan elk van de kandidaten van

links. Zo moesten bij de tweede ronde, tussen de twee hoogst geplaatsten, de linkse kiezers knarsetandend op Chirac stemmen.

Een tweepartijenstelsel past niet bij de geestelijke verscheidenheid in de Nederlandse samenleving. Daarom past het ook niet de kiezers een keuze voor te leggen tussen Balkenende en Cohen, of tussen Cohen en Zalm.

Een tweede bezwaar is, dat de eigen politieke legitimatie van de premier ten koste gaat van het gezag van het parlement. En als de kiezers de gekozen premier opscheppen met een parlement waarin de politieke tegenstanders de meerderheid hebben – wat in Frankrijk en de Verenigde Staten meer dan eens gebeurd is – wordt het daadkrachtig regeren uiterst moeizaam.

Tot slot: afgezien van Israël hebben alle voorbeelden van direct gekozen regeringsleiders betrekking op republieken, waar de regeringsleider tegelijk het staatshoofd is. Onze minister-president wordt na brede advisering bij Koninklijk besluit benoemd. Dat geeft de hoge positie van het staatshoofd aan. Als de regeringsleider rechtstreeks door het volk wordt gekozen, verliest de koningin haar positie in het staatsbestel. Haar rol is dan nog slechts die van een randversiering. We weten: voor een partij als D66, die uitgaat van de volkssoevereiniteit, is zo'n erfelijk ambt een gruwel en ook de PvdA heeft een republikeins verleden. Dat verklaart mede hun voorkeur voor een gekozen minister-president.

Juist in de Nederlandse situatie, waarin geen enkele politieke stroming uit zichzelf een meerderheid achter zich heeft, is de scheidsrechterlijke rol van de koning(in) van grote betekenis voor de stabiliteit van het bestuur.

De tussenstand

Door Erik van Dijk, eindredacteur

- 2.1 De ChristenUnie moet zich voor de ondersteuning van zijn politieke werk nu primair richten op contact met de eigen vaste achterban om deze opnieuw te werven, te binden en te activeren.
- 2.2 Politieke inhoud, visie en geloofsbetrokkenheid moeten centrale elementen zijn in de communicatie van de ChristenUnie. De gerichtheid op de christelijk-politieke boodschap moet doorwerken in partijpublicaties zoals HandSchrift, in congressen en campagnebijeenkomsten.
- 3.2 De gekozen Tweede Kamerfractie wordt aangemoedigd het werk met kracht voort te zetten. Er wordt van de fractie een duidelijke politieke koers en een stevige christelijke oppositie verwacht. De koers van de fractie moet ook aan de basis worden herkend.
- 4.1 In het kader van de voorgenomen fusie zal een zodanige reorganisatie van de partij plaatsvinden, dat interne betrokkenheid en participatie daardoor bevorderd worden.
- 4.2 Verdere ontwikkeling van een partijcultuur is wezenlijk voor de beleving van een ChristenUnie-identiteit. De ChristenUnie moet gericht gaan nadenken over de centrale aspecten van de partijcultuur.

De vijf belangrijkste aanbevelingen uit 'Bouwen aan de basis.

Evaluatierapport verkiezingsuitslag ChristenUnie 15 mei 2002', opgesteld door Roel Kuiper en Peter v.d. Bijl

De ChristenUnie bestond op de dag van de recente verkiezingen voor de Tweede Kamer precies drie jaar. De ChristenUnie, begonnen als een politieke fusie en organisatorische unie van RPF en GPV, is anno 2003 hard toe aan een volledige fusie. Het hele proces is net een oude stoomlocomotief, die met liefdevolle zorgvuldigheid langzaam op gang gebracht moest worden, maar vervolgens niet meer te stoppen is en sneller gaat dan velen gedacht hadden. De politieke fusie is zo soepel verlopen, dat de buitenwereld al heel snel geen RPF en GPV meer zag. Daardoor was het eigenlijk al snel niet meer uit te leggen, dat nieuwe leden moesten kiezen tussen een lidmaatschap van RPF of GPV. Intern verliep de politieke fusie van de fracties op alle niveaus over het algemeen ook zo goed, dat in de hoofden van de bestuurders er alleen nog maar ChristenUnie bestond. Voor de meeste besturen van de lokale verenigingen en voor het landelijk bureau is het in stand houden van drie organisaties (RPF, GPV en ChristenUnie) intussen zo omslachtig en onnodig belastend geworden, dat men snakt naar één organisatie.

Het mag dan zo zijn, dat de politieke fusie ogenschijnlijk gesmeerd is verlopen en dat de organisatorische unie nu niet lang meer op zich laat wachten, maar waar staat de ChristenUnie nu? En hoe gaan we verder? Die vraag dringt zich des te meer op nu we binnen een jaar twee keer een Kamerzetel zijn verloren, waar winst verwacht en gehoopt werd.

Het eerste nummer van DenkWijzer, dat in maart 2001 verscheen, ging over de toekomst van politieke partijen in het algemeen en bevatte enkele verkennende opmerkingen over de kersverse ChristenUnie. Dit nummer van DenkWijzer steekt de hand nog verder in eigen boezem en probeert enkele belangrijke aspecten te belichten van de weg die door de ChristenUnie (en haar voorgangers) reeds

afgelegd is, maar vooral ook van de weg die nog bewandeld moet worden en de keuzes die daarbij gemaakt moeten worden.

Hoe moet er gevolg gegeven worden aan de bovenstaande aanbevelingen uit het rapport 'Bouwen aan de Basis'?

Allereerst staan we voor de uitdaging de organisatorische fusie op de juiste manier vorm te geven. Dit is hét moment om in de nieuwe statuten en huishoudelijke reglementen zaken anders te regelen. Voor zover het UnieBestuur dat zelf al niet aangeeft, zullen de lokale verenigingen richting het UnieCongres van 24 mei 2003 dit moeten oppakken. Vervolgens is het ook heel duidelijk, dat het niet alleen gaat om de structuur van de ChristenUnie, maar zeker ook om de partijcultuur en politieke stijl.

Met partijcultuur bedoelen we in dit nummer de interne cultuur van de ChristenUnie, de manier waarop we binnen de ChristenUnie met onderwerpen en vooral ook met elkaar omgaan, de 'nestgeur', het 'thuis-gevoel'.¹ Met politieke stijl bedoelen we de manier waarop de ChristenUnie naar buiten toe opereert, zich presenteert en profileert.

Structuur, cultuur en stijl staan niet los van elkaar, maar staan in elkaars verlengde en moeten elkaar versterken. Als er binnen de ChristenUnie bijvoorbeeld geen goede, geheel eigen debatcultuur is, die mogelijk gemaakt wordt door een democratische partijstructuur, dan produceert de ChristenUnie veel te weinig goede, als ChristenUnie-politici herkenbare debaters voor de politieke arena.

Het is de wens van de redactie, dat deze DenkWijzer een goede tussenstand geeft en zorgt voor nieuwe diepgang in de discussie over de toekomst van de ChristenUnie.

Voor een overzicht van de inhoud van dit nummer verwijzen wij u naar de achterzijde van dit blad.

¹ Opvallend aardigheidje: De bundel ter gelegenheid van de opheffing van de Christelijk Historische Unie (CHU) op zaterdag 13 september 1980 in De Reehorst in Ede was getiteld: 'De Unie waarin we ons thuis voelden'.

Roel Kuiper: inspirator in bezinning op

Door Maarten Hamelink

Zijn werk voor het Wetenschappelijk Instituut beschouwt hij als afgerond. Ook als medeauteur van de kern- en verkiezingsprogramma's voor de ChristenUnie heeft hij 'een cyclus doorlopen'. 'Ik heb een prachtige kans gehad om bij te dragen aan het markeren van de christelijke politiek in onze tijd', aldus scheidend directeur Roel Kuiper. Nu is het eerst tijd voor wat afstand; een halfjaar naar Dordt College in Iowa bij wijze van 'een soort sabbatical'. Maar hij komt terug. 'Als lector Social Work voor de christelijke hogescholen zoek ik straks de verbinding tussen bezinning en praktisch resultaat.'

Of het nou gaat om Roel Kuiper als denker, schrijver of spreker, de samenleving is zijn natuurlijke omgeving en de bezinning erop zijn natuurlijke aanleg. Ook in zijn werk voor de ChristenUnie heeft studie van en debat met die samenleving altijd de teneur bepaald.

Wie met hem in gesprek gaat, moet bereid zijn tot enige zelfverloochening. Althans, als het doel van dat gesprek is om in één uur een klein testament van zijn werk voor RPF en ChristenUnie op te stellen. Vanaf 1994 nam hij deel aan elke verkiezingscampagne. Geen commissie die nadacht over de samensmelting van GPV en RPF, ont-snapte aan zijn inzet. Toch was hij vooral acht jaar lang directeur van de stichting Marnix van St. Aldegonde en later van de Mr. G. Groen van Prinstererstichting.

Erfgoed

Binnen en buiten de ChristenUnie verwierf Kuiper een gezaghebbende positie als vaandeldrager van het erfgoed van christelijke politiek in de lijn van Groen, Kuiper en ook Jongeling. Maar, zegt hij zelf, 'het gaat nooit om mijn persoon, maar om de dienst die ik de samenleving kan bewijzen. Die dienst ligt erin te wijzen op de orde die God voor mensen heeft bedacht. Dat leren we bijvoorbeeld van een bijbelse leider als Nehemia.' Het draait voor Roel Kuiper niet om zijn eigen gevoel en persoonlijke drijfveren. De hoogleraar Reformatorische wijsbegeerte betreft zichzelf net zo goed in de kritische analyse van hoe christenen in politiek en samenleving hun

plaats mogen en ook moeten innemen. Dan komt het gesprek op krokodillentranen in het normen- en waardendebat, de nieuwe inspiratie die de ChristenUnie nodig heeft, en ook het gebrek aan zelfbewustzijn van christenen in Nederland.

Fusie

'Toen ik in februari 1995 aantrad als directeur van het wetenschappelijk bureau van de RPF, heb ik het werkplan "Verantwoordelijkheid en samenlevingsinrichting" opgezet. Er leefde half jaren negentig een breed gevoel dat de samenleving op de schop moest. De lasten van de verzorgingsstaat bleken onze draagkracht te overstijgen. Ik vond het belangrijk om de noodzakelijke verandering te benaderen vanuit de verantwoordelijkheid van overheid en burgers. Dat is bijbels en reformatorisch. Vrijwel tegelijk met de uitwerking van ons studieprogramma werden de voorbereidingen getroffen voor nauwere samenwerking tussen GPV en RPF. Als secretaris was ik in 1996 lid van de gezamenlijke Grondslagcommissie. Ik heb toen zelf voor het eerst het woord 'fusie' uit de pen laten vloeien. In de commissie bleef dat woord zonder enige discussie staan. Ons rapport werd kort na de verkiezingen van 1998 aangeboden en was het startmoment voor de verdere ontwikkelingen. Heel wat commissies en rapporten later is uiteindelijk de unie tot stand gekomen. De hoofdreden waarom het uiteindelijk een unie werd, is dat het ledenbeleid van RPF en GPV nog te ver uit elkaar lag om de brug in één keer te slaan. Tegen die achtergrond werd besloten de partijen in een unie te verbinden en de partijorganisaties te fuseren. In de organisatie brak een moeilijke periode aan als gevolg van de fusie. Op papier was de ordening voor een gezamenlijke partijorganisatie snel duidelijk. Maar de praktijk bleek voor een belangrijk deel te

*'Het is zaak om nog concreter te zeggen
wat we met de samenleving willen.'*

Unie

de samenleving



Roel Kuiper op het extra UnieCongres op 22 juni 2002, waar het rapport 'Bouwen aan de basis', een evaluatie van de verkiezingscampagne en -uitslag van de ChristenUnie werd besproken.

Foto: Nederlands Dagblad/Jaco Klamer

vragen om 'management van emoties', zoals ook in de afgelopen maanden wel is gebleken. Het bestuur kwam dichter op ieders huid te zitten dan ooit het geval was. Dat moest aan de ene kant om de fusie besluitvaardig te regelen. Het had wel tot gevolg dat de werkcultuur waarin mensen functioneerden, werd verstoord. Er ging te veel vrijheid en zelfsturing verloren. Ik heb daar zelf ook last van gehad. Later is dat weer goed gekomen, maar het kwam in het voorjaar van 2001 goed uit dat ik een aantal maanden studieverlof kon nemen. Dat heb ik benut voor mijn biografie over Groen.'

Zeggingskracht

'Na de reorganisatie brak voor het WI een nieuwe fase aan. We stonden voor beantwoording van de vraag wat het samengaan betekende voor ons gedachtegoed. Er was behoefte aan een nieuw basisprogramma voor de ChristenUnie. Want hoe verhouden de voorgaande publicaties van GPV en RPF zich tot elkaar? Het is funest voor je zeggingskracht, als je blijft zitten met de vraag uit welke koker een idee voortkomt. Daarom was het nodig om gezamenlijk te markeren waar we als ChristenUnie willen staan. We wilden direct aan het begin een christelijk-staatkundige visie presenteren op de samenleving en op de overheid. In beide studies zijn volop lijnen doorgetrokken die eerder binnen GPV en RPF waren uitgestippeld. Nu ook deze ronde is afgerond, is voor mij het

moment aangebroken om afscheid te nemen.

Ik ben blij met de studies en de publicaties die we hebben afgeleverd. Steeds duidelijker zie ik dat partijen die leven en werken vanuit beginselen, beter in staat zijn tot vruchtbare studies. Wijzelf, maar ook partijen als PvdA en CDA hebben een basis. Daaruit kun je blijven putten. Ik ben erg dankbaar voor wat we als de protestants-christelijke traditie mogen beschouwen. Het bewustzijn van die traditie is van groot belang om als partij overeind te blijven. Bij een partij als D66 zie je hoe de inhoud vervluchtigt. Men mist een bron vanwaaruit de analyse kan worden opgebouwd. De bron, en in moeilijke tijden ook de bodem, ligt voor de ChristenUnie in Christus zoals de Bijbel over Hem spreekt, en in de vruchtbare traditie die hieruit generatie op generatie is overgebracht. Ook voor mijzelf geeft dit grond onder mijn voeten. In wanhoopsmomenten denk ik wel eens: "Wat ploegen we op rotsen". Maar in Christus mogen we blijven zeggen: "Hier gaat het ons om". Mijn houvast ligt daarom altijd in het bijbellezen. God werkt in mensen, in culturen en in vol-

'Ik ben blij met de studies en de publicaties die we hebben afgeleverd.'



ken. Hij wil graag dat mensen zich richten op Hem. Ik raak elke keer weer onder de indruk van de genade die God toont in zijn houding naar de wereld.'

Marginalisatie

'Juist door de beschikbaarheid van zo'n rijke, krachtige traditie is het jammer dat christenen in Nederland maar een zwak besef hebben van hun eigen culturele betekenis. Ik zie dat christenen gemarginaliseerd worden. Maar dat is geen natuurwet. De seculariserende samenleving speelt daarin een rol, maar ook christenen zelf zijn een factor. Zelfbewuster naar voren treden is nodig. We hebben als protestantse christenen in deze samenleving een duidelijke en historisch gemarkeerde plaats. Daarom moeten we bijvoorbeeld niet zwijgen als godsdienst tot een probleem wordt gemaakt.

De slordigheid die de samenleving laat zien in het onderhouden van de publieke waarden, treft ook christenen. Er is een patroon te zien van oppervlakkigheid. Daarom is herwaardering nodig van onze eigen achtergrond. Ook de christelijke pers kan daarin een stimulerende rol spelen. Er is te veel aandacht voor kleine interne grensconflicten en te weinig voor de grote waarden waar we samen in deze samenleving voor staan. Dat is te oppervlakkig en slordig omgaan met je mogelijkheden. Die slordigheid in het benoemen en onderhouden van waarden zie je ook terug in het integratiedebat. Ik ben ervan overtuigd dat we andere culturen en godsdiensten beter kunnen verdragen, als meer het besef wordt gevoeld van een Nederlandse gemeenschappelijke cultuur. Op dit moment worden nieuwkomers publieke waarden voorgehouden die in de praktijk van ons eigen samenleven vervaagd zijn. Daar gaat het mis. We kunnen niet van een ander vragen wat we zelf laten liggen. In dat verband vind ik echt dat er krokodillentranen gehuild worden, als er geklaagd wordt over toenemende sociale hardheid, zinloos geweld etc. We hebben tien, vijftien jaar achter de rug waarin de overheid alleen dit signaal heeft afgegeven: ieder voor zich. Het gemeenschappelijke is consequent genegeerd en weggeorganiseerd. Burgerschap is geïndividualiseerd. Maar een mens is nooit een autonoom individu, zoals de liberale visie

wil. Bij zo'n abstractie valt niet te leven. En nu wordt er over de gevolgen van dit beleid geweeklaagd: de samenleving verloedert en gemeenschappelijke normen en waarden moeten terugkeren. Maar dan moeten ook de keuzes van het verleden openlijker geëvalueerd en gecorrigeerd worden. Christelijke politiek kan daarover een heldere boodschap afgeven.'

Gemeenschap

'Mijn nieuwe functie als lector Social Work (samenlevingsinrichting, participatie en preventie) ligt in het verband van wat ik bij het WI heb gedaan: welke problemen bestaan er voor individu en gemeenschap in onze samenleving? Die vraag blijf ik centraal stellen. De verbinding tussen individuele hulpverlening en maatschappelijke problemen wordt te weinig gelegd. Daarom ben ik binnen de opleiding sociale pedagogiek en maatschappelijk werk gevraagd aan die connectie te werken. Ik vind dat ook goed voor mezelf. Theorie en analyse wil ik dienstbaar maken aan de praktijk van hulpverleners die met beide benen in de modder staan. Eén van de projecten die op het programma staan, is studie naar de ontwikkeling van het welzijnsbeleid vanaf de jaren tachtig en de relatie die hierin te vinden is tussen individu en gemeenschap. Zo'n onderzoek doet ertoe. Door ons maatschappelijk klimaat worden mensen al snel geïsoleerd met hun eigen probleem of hulpvraag. Het is nodig mens en samenleving weer in samenhang te zien en te bestuderen. Kennis heeft relevantie als je een juiste analyse kunt verenigen met de eigenlijke nood van mensen in de samenleving.

Mijn overtuiging is dat maatschappelijke hulpverlening zich niet mag versmallen tot het individu. Door eenzijdig te benadrukken dat de mens voor zijn eigen keuzes staat, verlies je de context uit het oog. Een mens leeft in relaties en vindt daar vervulling en zingeving. Het gaat fundamenteel de verkeerde kant op als je die gemeenschap buitenspel zet. In het lectoraat wil ik aandacht besteden aan theorievorming op het terrein waar de hulpverlening aan het individu aansluiting vindt bij de inbedding in de samenleving. Een bredere connectie tussen bezinning en uitvoering. Een smaldeel bezint zich, de

‘Theorie en analyse wil ik dienstbaar maken aan de praktijk van hulpverleners die met beide benen in de modder staan.’

brede onderkant werkt zich te pletter in uitvoering. Die twee hebben elkaar zoveel te zeggen. Ik koester de wens om die uitwisseling te versterken.’

Partijcultuur

‘Om de cultuur van de ChristenUnie te typeren, zit ik er nog te dicht op. Misschien weet ik meer als ik eenmaal in Amerika zit. Toch zie ik wel dat de samensmelting nog te wensen overlaat. Het ontbreekt de ChristenUnie nog aan werkelijke inspiratie om het samen te doen. De mentale eenheid die er al wel is, moet verder groeien. Daarvoor is tijd en inzet nodig. De bestuurlijke organisatie slokt veel energie op. De cultuur blijft achter. Ik zie dat de acceptatie soms nog niet eens is begonnen. Mensen blijven refereren aan oude partij-netwerken, vertrouwde partijangers en oud partijgedachtegoed. Het is goed dat de fusie aanstaande is. De unie heeft tot dusver het tweepartij-denken in leven gehouden. Dan blijf je hybride. Het is tijd dat we helemaal gaan kiezen voor elkaar. Dat betekent niet allebei wat toegeven, maar elkaars geestelijke erfenis voluit waarderen. En daar is alle reden toe: de kracht en helderheid van de gereformeerde, de breedte van de reformatorische en de creatieve bevoegenheid van de evangelische traditie. We hebben veel in huis. Jongeren kunnen in deze toenadering een belangrijke rol spelen.’

Uitdaging

‘De ChristenUnie kan een stap verder maken. Het is zaak om nog concreter te zeggen wat we met de samenleving willen. Ook voor het WI schuilt in dit streven de grootste uitdaging. Het slechtst denkbare is, dat we meedoen aan de algemene tendens van vervlakking. Hierin dragen wat mij betreft zeker ook jongeren een verantwoordelijkheid. Je moet niet mee willen doen met een politiek die makkelijk commentaar levert bij actualiteit en incidenten. We zouden als het aan mij ligt bewuster afstand moeten nemen van de incidentenpolitiek. De politieke omgangsvormen zijn lelijk geworden. Daar heeft de LPF in korte tijd helaas een groot aandeel in gehad. Vanochtend hoorde ik Bomhoff nog triomfante-lijk zeggen dat Zalm en Balkenende geen prettige kerstdagen zouden krijgen na lezing van zijn boek. Dat is op de man spelen, dat is de politiek beroven van inhoud en waardigheid. Een christen-politicus staat voor een andere taak. Laat zien dat je begrijpt waar het in een cultuur om gaat. En weet vervolgens wat je

daarop mag zeggen vanuit de Bijbel. Uiteindelijk gaat het om het vermogen om als christen mede leiding te geven aan de samenleving.’

Politiek

‘De Tweede Kamer is het ware domein voor wie invloed wil hebben op de richting en inrichting van de samenleving. Het verlangen om mee te doen aan dat democratische proces is gaandeweg meer in me ontwaakt. Ik wil heel graag na alle studie in de concrete politiek waarmaken waar de ChristenUnie voor staat. Voor mezelf is het ook belangrijk dat de studie van de samenleving een vervolg krijgt in het doen. Bovendien houd ik van debat. Daar wil ik graag aan meedoen. De kans dat ik met een zesde plek wordt verkozen, is gering. Als Dick Stellingwerf erin komt, is het feest, als ik er in kom een wonder. Ik zou het beslist een zegen vinden als we in ieder geval een zetel mogen winnen.

Voorlopig kijk ik uit naar ons verblijf in Iowa. De contacten met Dordt College zijn er al langer. Nu ik de kans krijg om daar een periode te doceren, wil ik die graag benutten. Het is een soort sabbatical. Door helemaal weg te zijn neemt de druk van buiten even af. Dat is prettig voor mij en m'n gezin. Het lijkt me ook boeiend een andere cultuur van binnenuit te leren kennen. Hoe is het om daar te leven? Het is waarschijnlijk dat tijdens ons verblijf de oorlog met Irak uitbreekt. Ik ben benieuwd hoe deze tweede Golfoorlog daar wordt beleefd. Ik sta kritisch tegenover de hegemoniale, zo niet imperialistische rol die de Verenigde Staten spelen. Ik ga hoe dan ook mijn antennes flink gebruiken. Jullie horen nog van me.’



Nog één keer: het WI-team in de samenstelling september 2001 - december 2002 met v.l.n.r. Roel Kuiper, Erik van Dijk, Benjamin Anker en Cors Visser

We gaan iets nieuws beginnen

De historische wortels van de ChristenUnie

Door Theo Haasdijk

“We gaan iets nieuws beginnen”. Met dit enthousiasme storten velen zich op de opbouw van de ChristenUnie als een nieuwe christelijke politieke organisatie. Maar de ChristenUnie is niet uit de lucht komen vallen. Zij is gevormd uit de bestaande partijen GPV en RPF, die elk al een geschiedenis van respectievelijk 54 en 27 jaar achter zich hebben, en die beide op hun beurt weer afkomstig waren uit de ARP.

Om het heden te begrijpen moet je het verleden kennen. Wie de geschiedenis niet kent, zal ook in discussies geen begrip hebben voor argumenten die op de historie gebaseerd zijn. En als we elkaars achtergronden en argumenten niet begrijpen, wordt het al gauw een discussie tussen doven.

Dat geldt ook voor een discussie over de organisatiestructuur van ChristenUnie. Kiezen we voor een ‘bottom-up structuur’, waarbij mensen lid worden van een plaatselijke vereniging die op haar beurt weer aangesloten is bij een landelijke organisatie? Of moet het een ‘top-down structuur’ worden, waarbij de leden aangesloten zijn bij een landelijke organisatie met plaatselijke afdelingen? De huidige politieke partijen zijn vrijwel allemaal ‘top-down organisaties’. Maar de voorgangers van de ChristenUnie, RPF, GPV en uiteindelijk de ARP, waren in hoge mate ‘bottom-up’ georganiseerd. In dit artikel zullen we de achtergronden daarvan schetsen, waarbij overigens geen volledigheid gepretendeerd wordt.

De Antirevolutionaire Partij (ARP)

De grondlegger van de antirevolutionaire richting was mr. G. Groen van Prinsterer. In de winter van 1845-1846 hield hij voor een groep geestverwanten uit de kring van het Réveil zijn lezingen over Ongeloof en Revolutie, die vervolgens ook in boekvorm verschenen. Groen verzet zich daarin tegen de grondgedachten van de Franse Revolutie en pleit voor een wereldbeschouwing die geba-


seerd is op Gods Woord en op Zijn handelen in de geschiedenis. Groen was, met tussenpozen, lid van de Tweede Kamer in de periode 1849-1866. Samen met enkele geestverwanten vormde hij daar ‘de antirevolutionaire richting’, alhoewel van fracties toen nog nauwelijks sprake was.

De leden van de Tweede Kamer werden in die tijd gekozen via een districtenstelsel. Binnen een kiesdistrict opereerde een aantal kiesverenigingen: liberaal, conservatief, antirevolutionair en later ook katholiek. De kandidaat die in één of twee stemronden de absolute meerderheid van de stemmen wist te behalen, werd namens het district afgevaardigd naar de Tweede Kamer. Omdat maar een beperkt deel van de bevolking kiesrecht had, waren ook bij de antirevolutionairen in de beginperiode zowel de actieve leden van de kiesverenigingen als de afgevaardigden in de Tweede Kamer veelal aristocraten, tussen wie soms ook nog een zekere familieverband bestond. Politiek gezien leunde men vaak nog dicht tegen de conservatieven aan. Het belangrijkste onderscheidend punt was de strijd voor het bijzonder onderwijs, die bij de antirevolutionairen hoog in het vaandel stond. Vanaf 1869 ontstond tussen de antirevolutionaire kiesverenigingen overleg op landelijk niveau, onder meer over de kandidaten, de strategie en verkiezingsmateriaal.

De antirevolutionaire organisatie kreeg een belangrijke impuls door de oprichting van het Anti-Schoolwetverbond in 1872. Deze organisatie had als doelstelling onder meer de wijziging van artikel 194 van de Grondwet. Om dat te bereiken moest men ervoor zorgen dat er meer gelijkgezinden in de Tweede Kamer zitting zouden nemen. Plaatselijke afdelingen van het Anti-Schoolwetverbond functioneerden in sommige kiesdistricten feitelijk als antirevolutionaire kiesverenigingen; het Anti-Schoolwetverbond had zo een belangrijk aandeel in de antirevolutionaire verkiezingscampagnes. Ook zorgde het Anti-Schoolwetverbond voor activering van bestaande antirevolutionaire kiesverenigingen en



Dr. Th. Haasdijk was van 1984 tot 1999 beleidsmedewerker bij de Groen van Prinsterer Stichting. Van 1990 tot 2000 was hij gemeenteraadslid voor achtereenvolgens GPV en GPV/RPF/SGP in Amersfoort.



voor een verbreding van de antirevolutionaire achterban naar de niet-kiesgerechtigden.

Binnen het Schoolwetverbond werd een belangrijke functie vervuld door Abraham Kuyper, die zelf in 1874 in de Tweede Kamer kwam als afgevaardigde van het district Gouda. Kuyper was ook de motor achter de uiteindelijke oprichting van de ARP, op 3 april 1879. De plaatselijke kiesverenigingen sloten zich aan bij een landelijke Centraal Comité (hoofdbestuur) dat werd gekozen door de Deputaten (afgevaardigden). De kiesverenigingen bleven zelf verantwoordelijk voor de kandidaatsstelling in de districten, maar hier had het Centraal Comité toch een belangrijke vinger in de pap. Alleen kandidaten die het (door Abraham Kuyper geschreven) Beginselprogramma onderschreven en die bereid waren zich aan te sluiten bij de Antirevolutionaire Kamerclub (fractie), kregen in de verkiezingscampagne de steun van het Centraal Comité (voorzitter A. Kuyper) en van het Antirevolutionaire dagblad De Standaard (hoofdredacteur A. Kuyper). Formeel was de ARP dus een echte 'bottom-up' organisatie, maar in de praktijk waren er ook wel centralistische elementen aanwezig.

Het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV)

De ARP was geen kerkgebonden partij. Zowel Hervormden als Afscheidenen (Christelijke Gereformeerden) en vanaf 1886 Dolerenden waren binnen de kiesverenigingen te vinden, evenals leden van kleinere protestantse kerkgenootschappen. Maar zeker na de samenvoeging van de Afscheidenen en de Dolerenden tot de Gereformeerde Kerken (1892) voerden de leden van die Kerken duidelijk de boventoon binnen de ARP. Toen in 1944 binnen de Gereformeerde Kerken een conflict ontstond over de leer rond verbond en doop (de 'veronderstelde wedergeboorte') van Abraham Kuyper, had dat ook politieke gevolgen. Hoogleraren en ambtsdragers die de leer van Kuyper niet wilden onderschrijven, werden door de synode geschorst en afgezet. Ongeveer 10% van de leden van de Gereformeerde Kerken 'maakte zich vrij' van de uitspraken van de synode en ging verder in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Zij zagen zich vervolgens geplaatst voor een 'ethisch conflict': konden zij nog wel op maandag samenwerken in de politiek met dezelfde mensen met wie ze 's zondags niet meer samen in de kerk konden zitten? De leiding van de ARP zag dit probleem niet, omdat de ARP geen kerkgebonden organisatie was, en wilde er dus ook niet over praten. Naast dit ethisch conflict waren er ook verschillen in politieke opvattingen. De vrijgemaakten wilden politiek bedrijven rechtstreeks op basis van Schrift en Belijdenis. De ARP deed dit via het AR-Beginselprogramma, dat nog steeds gebaseerd was op

ideeën van Kuypers die niet door alle antirevolutionairen als Bijbels werden beschouwd.

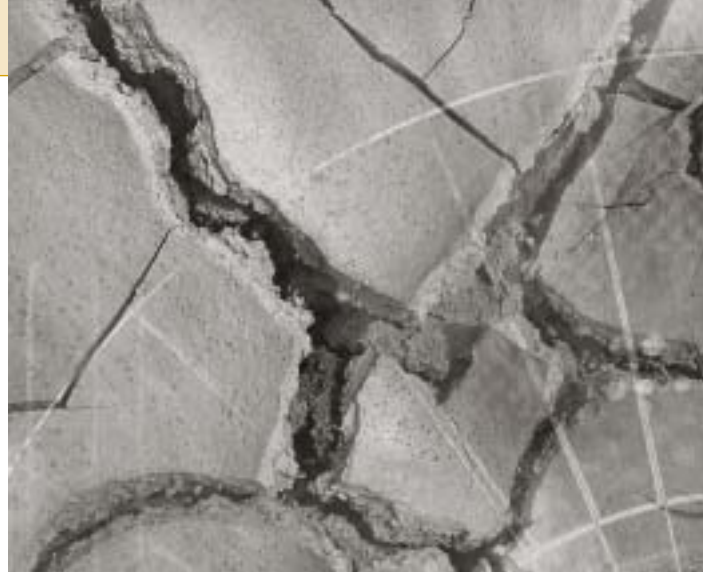
Toen in 1945 het politieke leven na de oorlog weer op gang kwam, ontstonden rond de kerkscheuring ook problemen binnen de plaatselijke ARP-kiesverenigingen.

Deze liepen zo hoog op dat in een aantal plaatsen zgn. Vrije Kiesverenigingen werden opgericht. De eerste hiervan was Berkel (ZH) in 1946, gevolgd door onder meer verenigingen in Groningen en Rotterdam.

Van 30 maart t/m 1 april 1948 werd in Amersfoort door 1250 vrijgemaakte ARP-ers een bezinningscongres gehouden, waarbij werd nagedacht over de weg die nu verder gevolgd zou moeten worden. Aan het einde van dit congres werden 12 conclusies aanvaard. Eén daarvan bepaalde dat nog eens gepraat moest worden met de leiding van de ARP. Deze gesprekken liepen echter op niets uit. Intussen had een deel van de congresgangers al een Landelijk Contact van Vrije Kiesverenigingen opgericht, met een Landelijke Contactraad als bestuur. In mei 1950 kreeg deze organisatie officieel de naam Gereformeerd Politiek Verbond (GPV). Met het woord Verbond wordt onder meer aangegeven dat het GPV evenals de ARP een 'bottum-up'organisatie was. Geen landelijke organisatie met plaatselijke afdelingen, maar een samenwerkingsverband van plaatselijke verenigingen. Het werkgebied van deze verenigingen viel vaak samen met de plaatselijke vrijgemaakte kerken. Omdat hierdoor meerdere verenigingen binnen een burgerlijke gemeente bestonden (soms meer dan vijf) werkte dit niet altijd even efficiënt. Bovendien werd door deze koppeling de vrijgemaakte nestgeur van het GPV nog versterkt. Het lidmaatschap verliep via de plaatselijke vereniging. En hoewel de eis daartoe formeel nergens was vastgelegd, lieten de plaatselijke verenigingen vrijwel alleen vrijgemaakten als lid toe, waardoor het GPV feitelijk een kerkgebonden partij was.

De Reformatorische Politieke Federatie (RPF)

In de jaren zestig en zeventig ontstond binnen de ARP steeds meer ontevredenheid over de 'linkse' koers die deze partij ging varen. Onder de ontevredenen waren de accountant P. Siebesma uit Leeuwarden en hoogleraar J.P.A. Mekkes uit Leiden. Zij konden zich wel goed vinden in de beginselen en politieke standpunten van het GPV, maar omdat ze niet vrijgemaakt waren, konden ze daarvan geen lid worden. Daarom richtten ze in januari 1966 het Nationaal Evangelisch Verband (NEV) op, een organisatie die als doel had het GPV steun te verlenen. Met name van GPV-secretaris Verbrugh kregen zij een warm onthaal, en jarenlang bewezen de NEV-ers als 'houthakkers en waterputters' goede diensten aan het GPV. In 1972 kwam het echter tot een breuk tussen de twee bondgenoten. Dit kwam enerzijds doordat niet iedereen binnen het GPV enthousiast was over het NEV. Dit werd



nog sterker toen na de scheuring in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) van 1967, een aantal 'buitenverbanders' die door het GPV geroyeerd waren, toetraden tot het NEV. Daarnaast bestond binnen het NEV ook een stroming die de samenwerking wilde uitbreiden naar de SGP en delen van ARP en CHU, iets waar het GPV pertinent tegen was.

Intussen was in december 1970 door een aantal ARP-leden onder leiding van de hoogleraren Drogendijk, Lindeboom en Troost de Gespreksgroep van AR-gezinden opgericht. Ook zij hadden bezwaren tegen de koers van de ARP, maar wilden - in tegenstelling tot het NEV - bezinnend bezig zijn binnen die partij, en dus niet zelfstandig politiek optreden. De Gespreksgroep werd ook de spreekbuis voor mensen die bezwaren hadden tegen de toetreding van de ARP tot het CDA.

In april 1972 werd het Anti-Revolutionair Jongerencontact (ARJC) opgericht door een groep jongeren die zich zorgen maakte over linkse invloeden op de jeugd in het algemeen en binnen de AR-jongerenorganisatie ARJOS in het bijzonder. Leidende figuren waren hier onder meer Van der Land en Wagenaar. Toen de organisatie ook bleek aan te slaan bij jongeren binnen het NEV en de CHU werd deze in 1974 verbreed tot het Reformatorisch Politiek Jongerencontact (RPJC). De RPJC onderhield nauwe betrekkingen met de Gespreksgroep en wilde net als de Gespreksgroep vooral een bezinningsorganisatie zijn.

Naast deze landelijke organisaties bestonden in het begin van de jaren zeventig op diverse plaatsen in Nederland, met name in Overijssel en Gelderland, onafhankelijke kiesverenigingen. Somige daarvan hadden een achtergrond vanuit de ARP of de CHU, anderen waren meer verwant met het GPV, het NEV of de SGP. Op initiatief van de vereniging te Zwolle kwamen deze 'onafhankelijken' in mei 1974 in die plaats bij elkaar. Er werd een Regionale Contactcommissie ingesteld en een Regionaal Contactblad opgezet. Bekende namen binnen deze groep waren J.P.M. Rietkerk en A. Kadijk.

Medio 1974 waren er dus vier organisaties actief die eigenlijk allemaal hetzelfde doel nastreefden. Op 26

oktober van dat jaar kwamen zij bij elkaar in Amersfoort voor een conferentie over het thema *Reformatorische Politiek op de Tweesprong*. Conclusie was dat men de krachten zou moeten bundelen. Er werd een verklaring aangenomen waarin bij de besturen van de betrokken groeperingen werd aangedrongen op de vorming van een Reformatorische Politieke Federatie. Op 15 maart 1975 was de oprichting van de RPF een feit. Zij was dus oorspronkelijk een federatie van bestaande organisaties, vergelijkbaar met de huidige unie van GPV en RPF in de ChristenUnie. Deze structuur werd echter al snel vervangen door een organisatie vergelijkbaar met die van ARP en GPV. Volgens de Statuten van 1981 zijn plaatselijke kiesverenigingen lid van de RPF. Wie zich als persoon wil aansluiten bij de RPF, moet lid worden van een plaatselijke vereniging. Landelijke aanmelding kan echter ook, waarna men vervolgens wordt ingedeeld bij een plaatselijke vereniging. Wie in een plaats woont waar geen RPF-kiesvereniging is, kan bij uitzondering een individueel lidmaatschap krijgen.

Slot

ARP, GPV en RPF vertonen alledrie het 'bottom-up principe': particuliere personen zijn lid van plaatselijke kiesverenigingen, en die verenigingen zijn vervolgens aangesloten bij een landelijke organisatie. Bij de ARP was dat verklaarbaar en logisch vanuit het toen bestaande districtenstelsel: plaatselijke of regionale kiesverenigingen regelden niet alleen de kandidaatstelling voor de gemeenteraad, maar ook voor Provinciale Staten en de Tweede Kamer. Toen het GPV in 1948 als afsplitsing van de ARP werd opgericht, nam men het vertrouwde organisatie-model van de ARP over. Ook het ontstaan van het GPV vanuit plaatselijke conflicten speelde hierbij een rol. In tegenstelling tot de ARP vielen de grenzen van de plaatselijke GPV-kiesverenigingen vaak samen met die van de kerkelijke (vrijgemaakte) gemeenten. Ook de RPF koos voor het model dat bekend was vanuit de moederpartijen. Ten opzichte van het GPV zijn er wel een paar verschillen: bij de RPF als niet-kerkgebonden partij vielen de gebiedsgrenzen niet samen met kerkelijke grenzen, maar met die van een of meer burgerlijke gemeenten. Waar toelating van leden binnen het GPV uitsluitend voorbehouden was aan de plaatselijke verenigingen (zelfs bij verhuizing), kan men zich bij de RPF ook landelijk aanmelden en vervolgens plaatselijk worden 'ingedeeld'. Bij wijze van uitzondering kan men ook als particulier landelijk lid van de RPF worden.

In de discussie over een 'omkering' van de vertrouwde structuur zullen zowel zakelijke als principiële en gevoelsmatige argumenten gebruikt worden. Mits het partijbureau goed georganiseerd is, zal een landelijk lidmaatschap efficiënter zijn dan een plaatselijk lidmaatschap. Uit mijn eigen tijd als medewerker op het GPV-bureau herinner ik mij dat het systeem van plaatselijke lidmaatschappen niet altijd even handig was. Vooral bij verhuizing en overlijden kon nogal eens verwarring ontstaan. Menig GPV-medewerker heeft in die tijd dan ook de verzuchting geslaakt: 'hadden we maar een landelijk lidmaatschapssysteem'. Die wens werd niet gedeeld door alle plaatselijke GPV-verenigingen. In een systeem van landelijke lidmaatschappen zou de plaatselijke vereniging immers de greep op het toelatingsbeleid kwijtraaken. Ook binnen de ChristenUnie kan dit nog wel gevoelig liggen. Hoewel de ChristenUnie geen kerkgebonden organisatie is, zullen sommige verenigingen in met name plaatsen met een GPV-verleden toch wel enige grip op het toelatingsbeleid willen houden.

Er zal dus een principiële discussie moeten worden gevoerd over de vraag aan wie de toelating van leden wordt toevertrouwd. De uitkomst daarvan kan zijn dat dit op landelijk niveau moet gebeuren, maar het is in ieder geval van belang dat serieus wordt omgegaan met degenen die hier moeite mee hebben.

Er zullen ook verenigingen zijn (zowel vanuit een RPF- als een GPV-achtergrond) die gevoelsmatig bezwaar hebben tegen een top-down organisatie. Als sinds 1879 hebben we een organisatie waarbij wordt uitgegaan van de zelfstandigheid van de plaatselijke vereniging. Het valt dan niet mee ineens een filiaal te worden van een landelijke organisatie. Ook financieel zijn de verenigingen dan niet meer zelfstandig. In plaats van zelf contributie te heffen en die (grotendeels) af te dragen aan de landelijke organisatie moet men nu maar afwachten wat er van bovenaf wordt toegeschoven. Deze pijn kan verzacht worden door naast een landelijke ook een plaatselijke contributie te heffen, waarmee verenigingsactiviteiten en gemeenteraadsverkiezingen kunnen worden gefinancierd.

Omkering van de organisatiestructuur heeft zeker voordelen. Maar het is een gevoelig besluit dat met wijsheid genomen moet worden. Er moet rekening gehouden worden met principes en gevoelens, en de lokale pijn moet waar nodig worden verzacht.

Literatuur

- Rienk Janssens, *De opbouw van de Antirevolutionaire Partij 1850-1888*, Hilversum 2001.
- *Gedenkboek GPV 1948-1988*, Amersfoort 1988.
- Theo Haasdijk, *Woning gezocht en gevonden*, Afgestemd oktober 2000.

Democratische partijvernieuwing:

Door Frank Visser en Hans Valkenburg

Aan de vooravond van de definitieve fusie van de RPF en het GPV, met als resultaat de ChristenUnie, zijn regelmatig geluiden te horen dat de leden binnen deze nieuwe partij meer invloed moeten krijgen. Met andere woorden: de partij moet democratischer worden. De verschillende fora op het internet en de krant zijn bekende spreekbuizen voor deze geluiden. In dit artikel wordt ten eerste de noodzaak hiervan onderzocht. Moet de partijstructuur worden veranderd? Moet het democratischer? Of kan alles blijven zoals het is, en moet er geïnvesteerd worden in de huidige organisatiestructuur, teneinde deze beter te laten functioneren? Daarnaast wordt in dit artikel ingegaan op een aantal mogelijke varianten voor de nieuwe partijstructuur van de ChristenUnie.

Democratiseren van de democratie

Het Griekse woord *dēmokratia*, de etymologische wortel van ons woord democratie, betekent letterlijk volksmacht. Het legt de zeggenschap bij het volk en niet bij een select gezelschap, een alleenheerser, of een god. Ten aanzien van politieke partijen betekent democratie dat de macht bij de leden ligt. Bij een democratische partij geven de leden letterlijk richting en invulling aan de partij. Nationaal is een beweging waar te nemen die wel 'het democratiseren van de democratie' genoemd wordt. Onder andere politieke partijen worden vandaag de dag geacht transparant en 'plat' te zijn, en de burger wil daarbinnen met de scepter zwaaien. 'Weg met die verfoeide bestuurlijkheid' is een milde samenvatting van honderden discussies en artikelen van het afgelopen jaar over politiek, politici, bestuurders en politieke partijen. In hoeverre een christelijke partij op en top democratisch moet willen zijn, is een vraag die nogal eens aan de orde komt binnen deze partijen.

Om maar met de deur in huis te vallen: een christelijke politieke partij kan eigenlijk maar beter niet al te democratisch zijn. Democratie kan instabiliteit tot gevolg hebben. Mensen willen vandaag dit en morgen dat, en dat kan nu eenmaal niet de werkwijze van christelijke politiek zijn. God, altijd dezelfde, is immers soeverein, niet de gebrekkige mens. Christelijke politiek motiveert zichzelf

vanuit dit vaste beginsel. Met andere woorden: christelijke partijen zoals de ChristenUnie zijn beginselpartijen. Een en ander in tegenstelling tot programmapartijen zoals het CDA, dat zich ten eerste concentreert rondom een programma en daarnaast rondom een veel 'losser' beginsel als het christen-democratisch² gedachtegoed. Toch is er veel voor te zeggen om de ChristenUnie democratischer te laten functioneren. Ten eerste is de burger veel mondiger en beter geïnformeerd geworden. Hij kan dus wel degelijk met zinvolle nieuwe inzichten komen voor de partij. Daarnaast heeft hij veel meer mogelijkheden om betrokken te worden bij het bestuur dan vroeger. Met een simpele e-mail kan iedereen bereikt worden, en kunnen beslissingen genomen worden. Daar zijn geen extra bestuurslagen meer voor nodig, maar een intelligente organisatie met transparante structuren. Bovendien is de cultuur, organisatiegraad en organisatiewijze in de christelijke kringen stevig veranderd de laatste tien jaar. Of men het wil of niet, de protestants-christelijke zuil is opengebroken en geëmancipeerd.

Emancipatie

Een partij als de ChristenUnie moet wel gehoor geven aan deze wijzigingen wil zij als organisatie geen anachronisme worden. Een natuurlijke en meer volgzaam achterban, zoals de SGP die nog kent, is er simpelweg niet meer voor de ChristenUnie. Nu kan men concluderen dat dit een jammerlijk modieus verschijnsel is en dat de partij in ongewijzigde vorm dan maar zetels en kader moet inleveren. Dat lijkt echter geen goede optie, want 'emancipatie' wil niet zeggen dat men van God los is en dat men daar als christelijke partij dus per definitie tegen moet zijn. Veeleer beleeft men in christelijke kringen het geloof, zichzelf en de wereld om zich heen tegenwoordig anders. Dit is gezien de vele vragen die op de burger afkomen, heden ten dage misschien niet meer

F.C. Visser studeert planologie en bedrijfsinformatiesystemen, is redacteur van Ebate en secretaris van kiesvereniging Haarlem.

Dr. J.C. Valkenburg is organisatie-adviseur te Amsterdam, redacteur van o.a. Ebate en voorzitter van ChristenUnie Utrecht.

naar een ledenpartij?

dan logisch. De ChristenUnie moet daarom blijven proberen een gepast én gelovig antwoord te geven op deze vragen. Zij moet als partij relevant willen zijn. Er is, gezien de velen die met 'de stemwijzer' uitkomen bij de ChristenUnie, nog steeds veel vraag naar die partij. Het adagium voor de ChristenUnie zou dus moeten luiden: beginselvast, maar modern. Het houdt de leden vast én betrokken en het heeft de meeste kans nieuw electoraat te werven.

Fusie

Aan de vooravond van de definitieve organisatorische fusie van de RPF en het GPV speelt de bovenstaande discussie een belangrijke rol in de ChristenUnie. Er gebeurt van alles in de partij waaruit blijkt dat velen ervan zijn overtuigd dat er nog één en ander kan worden verbeterd aan de besluitvormingsstructuur in de partij. Er vinden discussies plaats op internet, in de krantz en op de congressen van de ChristenUnie. Niet zelden zijn de jongeren van de ChristenUnie in deze discussie een belangrijke factor. Blijkbaar verwacht men dat nu het moment is om meer democratie van de partij te eisen. Maar wat moet er precies veranderen? Zijn dit in de kern toch vooral aanpassingen zodat de huidige partijstructuur beter gaat functioneren, of is er meer nodig?

Kaderpartij

De ChristenUnie wil in de eerste plaats gaan voor uitgesproken christelijke politiek. Dit zou kunnen met een kaderpartij. Een professionele partijorganisatie zonder 'dat gedoe' met al die leden. Er worden dan alleen nog maar sympathisanten geworven. Deze sympathisanten krijgen voor hun geld een mooi blad, extra achtergronden via internet, een paar keer per jaar een leuke bedelbrief en natuurlijk regiobijeenkomsten waar men kamerleden kan ontmoeten. Waarom zou zoiets niet werken? Hoeveel leden hebben nu daadwerkelijk de behoefte om mee te praten? De ChristenUnie heeft nog geen 30.000 leden en het aantal actieve leden hiervan is een ruime factor 10 kleiner. Het aantal stemmers is daarentegen ongeveer een factor 10 groter. Niets aan de hand toch? Creëer een platte organisatie, verzamel vooral veel geld voor de dure verkiezingscampagnes en ga puur professioneel aan de slag. Dit is een goede manier om instabiliteit te voorkomen, hoewel het gevaar van machtsconcentratie bij een elite in dit model wel een aandachtspunt is. Interessant in dit kader is het pleidooi dat Leen la Rivière (CNV Kunstenbond) onlangs hield om christelijke stichtingen om te vormen tot verenigingen.

Sympathisanten

De EO functioneert in feite ook als een kaderorganisatie. Er zijn leden en er is een soort verenigingsraad, maar het gemiddelde lid heeft zich daar nog nooit in verdiept. Met een beetje geluk gaat zo'n lid wel naar een regiobijeenkomst om daar in gesprek te gaan met één van de directeuren. De leden roeren zich ook. Dit gebeurt echter vooral via ingezonden brieven in de Visie. De directie houdt goed bij wat er onder de leden leeft, en reageert via columns op vaak aan de orde gestelde punten. Toch zijn er ook bij de EO haarscheurtjes te zien. Er is altijd wel kritiek geweest, maar het lijkt wel of de EO het, nu ze een grote speler is geworden, steeds moeilijker vindt om alles uit te leggen. Met name aan de trouwe leden. Vervreemding van leden met hun omroep ligt op de loer. En hoe zit het eigenlijk met 's lands grootste vereniging, de ANWB? Zij neemt allerlei standpunten in over mobiliteit terwijl er ook veel leden zullen zijn die het hier helemaal niet mee eens zijn. Zij zijn lid van de ANWB vanwege de wegenwacht. Er gaan dan ook stemmen op om concurrentie voor de ANWB op dit punt te introduceren.

Een kaderpartij is blijkbaar makkelijk. Gevolg is wel dat de band met de achterban nog veel losser wordt en dat het kader standpunten zou kunnen gaan innemen waar de leden zich niet in kunnen vinden. Dit is gevaarlijk voor een politieke partij die vrijwel elk jaar wel weer op enig niveau afhankelijk is van de stemmen van deze zelfde mensen. Het past bovendien niet bij het wezen van een politieke partij, waar juist heden ten dage zo om geroepen wordt: volksvertegenwoordiging. Derhalve is het af te raden voor de ChristenUnie.

Club

De ChristenUnie is op dit moment echter wel een soort kaderpartij. De meeste leden zien zich zelf vooral als sympathisant. Zij vinden het in de eerste plaats belangrijk de ChristenUnie te steunen. Er zijn echter ook steeds meer leden die van zich willen laten horen. Ze zijn bewust lid van de vereniging, maar hebben nog onvoldoende het idee deel van de 'club' te zijn. De structuur is voor hen niet enthousiasmerend. Hoe wordt een dergelijk clubgevoel bevorderd? Om deze vraag te beantwoorden moet de vraag gesteld worden waarvan de leden lid zijn.

Formeel kun je niet lid worden van de landelijke ChristenUnie. Je wordt lid van een plaatselijke vereni-

ging met de naam ChristenUnie en deze vereniging maakt weer deel uit van een groter geheel. Is de lokale vereniging de motivatie om lid te worden? Ons inziens worden de meeste mensen lid van de partij omdat ze de ChristenUnie als fenomeen een warm hart toedragen en omdat men zichzelf vertegenwoordigd wil zien. Het gaat dus vaak in de eerste plaats om de landelijke politiek. Een nieuw lid dat betrokken wil worden, moet echter bij de kiesvereniging aankloppen en die houdt weliswaar twee keer per jaar een ledenvergadering, maar erg politiek inhoudelijk is zo'n vergadering vaak niet en over landelijke zaken gaat het al helemaal niet. De opkomst is dan ook vaak laag. Toch vertegenwoordigen afgevaardigden van kiesverenigingen hun leden op de UnieCongressen waar van alles wordt besloten. Hier is dus een gat in de democratie. Dit probleem wordt nu ook landelijk onderkend. Daarom wordt er ingezet op kwaliteitsbeleid om de kiesverenigingen nieuw leven in te blazen. Dat is een loffelijk streven. De voorzitter van de ChristenUnie zei onlangs dat je beter in 200 kiesverenigingen met 25 mensen kunt spreken dan met 500 individuele leden op een UnieCongres. Op deze manier worden namelijk tien keer zoveel mensen bereikt. Het huidige model is met deze stelling te verdedigen als gematigd democratisch model. Het is echter gebaseerd op een ideaal plaatje dat nooit zal worden gehaald.

Een aantal kanttekeningen en vragen bij het huidige model:

1. Door het afvaardigingsmodel kan de mening van de minderheid in een kiesvereniging stelselmatig genegeerd worden.
2. De kiesverenigingen hebben het druk om op lokaal niveau goed te functioneren. Waarom niet daar alle energie in stoppen en het landelijke overlaten aan andere structuren?
3. Waar kan een lid aankloppen als er geen vereniging in de buurt is of zijn of haar vereniging niet goed functioneert? Dit lid wordt dan niet vertegenwoordigd op het UnieCongres. Bovendien, wat moet een lid doen als zijn kiesvereniging geen vergaderingen over landelijke onderwerpen organiseert?
4. Op de UnieCongressen komen vooral de bestuurders van kiesverenigingen. Komen zo de leden die zich interesseren voor de landelijke issues, voldoende aanbod? Is de samenstelling van het congres en daarmee de besluitvorming op UnieCongressen hierdoor wel representatief? Wat betekent dit voor de kwaliteit van het debat in de partij?
5. Is door het afvaardigingsmodel de afstand tot de leden niet veel te groot? Wat wordt er gedaan met leden die graag willen meedenken, maar die in feite alleen maar gasten mogen zijn op het UnieCongres?

Door middel van workshops kan de inbreng van leden worden vergroot, maar zorgt deze werkvorm er ook niet voor dat de verhouding tussen congres en bestuur vertroebelt doordat besluitvorming achterwege blijft en de status van de inbreng van de leden en afgevaardigden onduidelijk is?

Deze vragen zouden kunnen suggereren dat het model van de afvaardiging door kiesverenigingen beter kan worden loslaten. Dit is echter een te snelle conclusie. Kiesverenigingen vormen nog altijd de basis en het bestaansrecht van de partij en het is onverstandig bewezen structuren zomaar weg te gooien. Er moet verder gekeken worden om met alternatieven te komen.

Inspraak en besluitvorming

Voor een uitwerking van alternatieven moet allereerst een onderscheid gemaakt worden tussen inspraak en besluitvorming. Voor veel leden is de mogelijkheid om in te spreken onzes inziens belangrijker dan het daadwerkelijk meedoen bij de uiteindelijke stemming, als afronding van de besluitvorming. Voorwaarde hiervoor is wel dat duidelijk is wat er met de inspraak gedaan wordt, dat ieder lid een even grote mogelijkheid heeft tot inspraak en dat er bij elk besluit een duidelijke afweging wordt gemaakt wie er uiteindelijk besluiten. Het is voor leden frustrerend uitgenodigd te worden voor een congres waar ze geen stemrecht hebben en waar besluiten worden genomen waar ze het niet mee eens zijn, zonder dat duidelijk is waarom ze eigenlijk niet mee zouden mogen stemmen. De besluitvormingsstructuur dient dus gemotiveerd te worden.

Varianten

Wie neemt de besluiten en wat is de rol van het individuele lid? Een viertal mogelijke varianten voor de ChristenUnie. Met de fusie zal de partij een duidelijke keuze moeten maken; nu is het moment hier over na te denken. De reglementen moeten vanwege de fusie worden herzien; het is dus zaak om tijdig eventuele aanpassingen ten aanzien van de besluitvormingsstructuur te treffen, of een nieuwe structuur te genereren.

Nul-variant

Na de fusie verandert er niets. Zolang de leden voldoende horen van hun volksvertegenwoordigers en positief gestemd zijn, is er niets aan de hand. De partij zal echter problemen krijgen met het vinden van voldoende gemotiveerde mensen. Kijk naar de ontwikkelingen bij andere partijen. Bij deze variant ontwikkelt de ChristenUnie zich verder in de richting van een kaderpartij. Dit is onzes inziens geen optie.

Kiesverenigingen+-variant

Door het inzetten op kwaliteitsbeleid beoogt deze variant het functioneren van kiesverenigingen te verbeteren. Onder andere door te trachten gebruik te maken van ieders talenten. Actieve leden binnen de kiesverenigingen worden gemotiveerd, nieuwe leden worden geactiveerd en het landelijk bureau faciliteert. Deze variant heeft als nadeel dat nooit kan worden gegarandeerd dat elk lid een even grote mogelijkheid heeft voor inspraak. Een optie binnen deze variant is zaken strakker aan te sturen vanuit de landelijke organisatie zoals bijvoorbeeld een landelijk opgezette ledenraadpleging door middel van een enquête, die rechtstreeks naar de leden wordt verstuurd en besproken dient te worden binnen de lokale kiesverenigingen. De kiesverenigingen worden zo welhaast gedwongen om ook over landelijke issues met hun leden te praten. Dit zou in het extreme kunnen betekenen dat de kiesverenigingen van zelfstandige verenigingen omgevormd worden naar afdelingen van de landelijke vereniging. Deze variant biedt ongetwijfeld winstpunten, maar pakt de problemen niet bij de wortels aan. Er blijven in dit geval democratische gaten bestaan en de afhankelijkheid van de plaatselijke partijorganisatie blijft groot. Het is een 'jaren vijftig oplossing' gecombineerd met moderne management-technieken. In de afdelingsvariant komt bovendien een grotere zeggenschap bij de landelijke partijorganisatie te liggen, terwijl er op lokaal niveau juist veel te zeggen is voor meer zelfstandige kiesverenigingen.

Leden-variant

In het meest radicale model wordt de landelijke besluitvorming volledig overgelaten aan de individuele leden. Voor de organisatorische zaken die de kiesverenigingen aangaan, wordt een apart partijorgaan opgericht. Kiesverenigingen hoeven zich verder alleen bezig te houden met de lokale politiek en bieden daarnaast een netwerk dat kan worden ingezet bij landelijke campagnes. De vraag kan gesteld worden of de democratische legitimatie van de besluitvorming in de leden-variant (one-man-one-vote) meer representatief is dan in het model met afgevaardigden van kiesverenigingen. Zijn de aanwezige leden representatief? Daar zijn vraagtekens bij te zetten. Het zullen vooral politieke freaks zijn die naar landelijke congressen komen. Niettemin stimuleert dit het interne debat.

Op provinciaal niveau is de leden-variant een goede oplossing. Het aantal kiesverenigingen is in sommige provincies, mede als gevolg van gemeentelijke herindelingen, klein. Hierdoor is het aantal mensen dat stemrechtig is op een provinciale vergadering in deze provincies, in het huidige model met afgevaardigden van kiesverenigingen te klein. Hier wordt dan ook gepleit voor het instellen van provinciale ledenvergaderingen.

Mix-variant

De mix-variant combineert het beste van de voorgaande twee varianten. In deze variant krijgen de leden op bepaalde punten rechtstreeks inspraak op landelijk niveau, zonder dat het model van besluitvorming door afgevaardigden wordt losgelaten. Deze inspraak kan worden geregeld door spreekrecht voor leden op congressen, vormen van initiatiefrecht voor leden en directe ledenraadplegingen waarbij ook internet een grote rol kan spelen. Daarnaast worden leden rechtstreeks uitgenodigd voor congressen en wordt geïnvesteerd in debactiviteiten rondom actuele onderwerpen. In aanvulling op de inspraak krijgen leden in een beperkt aantal situaties stemrecht. Te denken valt aan de besluitvorming over de lijsttrekker, waarbij eventueel gebruik gemaakt kan worden van schriftelijke stemrondes.

Conclusie

Wij kiezen voor het versterken van de kiesverenigingen, het vergroten van de inspraak voor individuele leden op landelijk niveau en het introduceren van besluitvorming door individuele leden op een beperkt aantal punten. Voor de sceptici onder ons: een dergelijke mix-variant is onzes inziens uiteindelijk onontkoombaar. Veel leden roepen om iets dergelijks. Zeker nu ze wel welkom zijn op landelijk congressen, maar in feite niets in te brengen hebben. Een radicale verandering kan echter averechts werken en is daarom onwenselijk. Daarmee worden de aanwezige waardevolle elementen weggegooid. Anderzijds wordt hier ook niet gepleit voor kleine, cosmetische veranderingen. Het zal de partij niet slagvaardig maken voor de toekomst. Wat ons betreft worden een aantal zaken dus substantieel veranderd, zodat de ChristenUnie een beweging wordt van enthousiaste leden die ervoor gaan om het principiële geluid van de christelijke politiek nog breder in de samenleving te laten landen. Landelijk, provinciaal en lokaal.

- 1 Aan het verkiezingsprogramma van het CDA voor mei 2002 kon elke willekeurige Nederlander een bijdrage leveren via o.a. het internet.
- 2 In de media refereren CDA-politici meestal aan het christen-democratische gedachtegoed en zelden rechtstreeks aan de bijbel. Een staatkundige visie of traditie die mede gebaseerd is op de Bijbel, staat dus centraal, niet het Woord an sich.
- 3 Zie voor deze discussies www.ebate.nl, www.christenunie.nl, het Nederlands Dagblad (www.nd.nl), het Reformatorisch Dagblad (www.refdag.nl) en een aantal websites van bijvoorbeeld studentenverenigingen en kerken.

De ChristenUnie: *een ledenpartij!*

Door Thijs van Daalen, voorzitter ChristenUnie

Een interessant artikel van Hans Valkenburg en Frank Visser. Zij proberen via een analyse van partij en omgeving tot aanbevelingen te komen voor de beste structuur van hun en onze ChristenUnie. Graag wil ik ingaan op de vraag om hierop te reageren, omdat ik hun denkwerk en aanzetten waardeer en ook vanwege de betrokkenheid die uit hun artikel blijkt. Ik haak daarom graag aan bij hun slotzin: "de ChristenUnie moet een beweging worden van enthousiaste leden die ervoor gaan om het principiële geluid van de christelijke politiek nog breder in de samenleving te laten landen".

Analyse

In de analyse wordt uitgegaan van een aantal maatschappelijke ontwikkelingen zoals: democratisering, emancipatie en inspraak. Ze constateren daarbij dat die ontwikkelingen ook invloed hebben op onze partij. En dat is zeker waar. "Weg met die verfoeide bestuurlijkheid" wordt zo nu en dan ook in onze gelederen gehoord, hoewel veel minder dan bij andere partijen. Dat we inmiddels een veel minder natuurlijke en volgzame achterban hebben, dat hebben we het afgelopen jaar duidelijk kunnen merken.

Toch gaat de analyse wat mij betreft nog niet diep genoeg. Ik zie vooral een opsomming van feiten die het op zichzelf waard zijn om goed te analyseren binnen de context van de ChristenUnie vandaag. De vraag is: in hoeverre zijn deze feiten waar voor het geheel van de partij?

We zijn een club van bijna 30.000 leden. Verlangen die allemaal naar democratisering, of is dit uitsluitend waar voor een klein deel dat juist bestuurlijk is ingesteld? Een antwoord op die vraag is noodzakelijk. Eén algemene oplossing voor een heterogene groep leidt niet zelden tot onbegrip. Daarom ben ik nog niet direct gewonnen voor de mix-variant die Frank en Hans voorstellen.

Heterogeen

Om een aanzet tot nadere analyse te geven wil ik graag wat meer op de heterogeniteit van een ledenbestand inzoomen. Daarbij signaleer ik dat ondanks de grote betrokkenheid die er wel degelijk is onder onze leden, we toch behoorlijk onder invloed staan van de huidige maatschappij. We kunnen er niet omheen dat ook onder ons gedacht wordt: "welk voordeel behaal ik eraan?". Daarnaast maak ik gebruik van gegevens die bekend zijn uit andere grote ledenorganisaties.

Ik ga de stelling aan dat ongeveer 95% van onze leden vooral lid is omdat ze vindt dat de ChristenUnie steun verdient. Niet meer en niet minder. Deze groep van men-

sen wil graag op de hoogte blijven (een beetje inhoudelijk, maar vooral geïnteresseerd in waar mensen mee bezig zijn) en wil trots kunnen zijn op hun club. Deze groep streeft niet naar dieper gaande betrokkenheid.

Dan blijft een fractie van 5% die een sterkere betrokkenheid wil. De helft daarvan wil op thema's betrokken zijn en inhoudelijk kunnen meepraten. Zij heeft geen behoefte om in een of andere bestuurlijke functie terecht te komen. De andere helft wil daadwerkelijk bestuurlijk actief zijn. Het gaat dan om politiek of organisatorisch bestuurlijke functies.

Leden betrekken

Terug naar de uitgangsstelling: de ChristenUnie is een beweging van enthousiaste leden, die ervoor gaan om het principiële geluid van de christelijke politiek nog breder in de samenleving te laten landen".

De grootste groep van leden heeft dus geen behoefte om actief betrokken te zijn. Deze groep wil geïnformeerd zijn, voldoende (maar zeker niet te veel) informatie krijgen en het gevoel hebben dat ze betrokken worden. Het informatie aspect wordt intern geregeld via HandSchrift en het internet, terwijl extern radio, TV en de schrijvende media ook geprikkeld moeten worden om aandacht aan de ChristenUnie te besteden, want dit versterkt het gevoel van erbij horen. De betrokkenheid regel je zo dicht mogelijk bij de mensen in de buurt, in een omgeving waarin ze zich thuisvoelen en anderen kennen.

Voor de groep die inhoudelijk wil meepraten, moet een permanent mechanisme van "kennisgroepen" opgezet worden. Die groepen werken actief mee in het laten ontstaan van standpunten, leveren input voor verkiezingsprogramma's op de onderscheiden niveaus en zijn direct raadpleegbaar voor raads- en statenleden in actuele politieke situaties.

De groep die in een politiek-bestuurlijke functie betrokken is of zou willen zijn, heeft veel aandacht. Zij zijn feitelijk het “speerpunt” van de partij. Zij hebben recht op permanente educatie, zowel op de politieke inhoud zelf als op de wijze van “verkopen” van die inhoud. Zij hebben ook een plicht naar de partij toe om die investeringen zo goed mogelijk te laten renderen. Dat betekent zoveel als maar mogelijk aanwezig zijn op door de partij georganiseerde (trainings)bijeenkomsten, maar ook in hun directe omgeving zoveel mogelijk met leden en geïnteresseerden in contact staan.

Dan is er de groep die organisatorisch-bestuurlijk bezig wil zijn. Zij moeten de enthousiaste spil van de organisatie vormen. Het betrekken van de leden en het zorgdragen voor kwaliteit is hun primaire aandachtsveld. Daarvoor moeten ze zoveel mogelijk hulpmiddelen en ruimte krijgen aangeboden.

Organisatievorm

“De vorm volgt uit de functie” is een gegeven in de organisatiekunde. Nu gaat het erom duidelijk te krijgen over welke functie we spreken. Hans en Frank leggen nadruk op democratisering en inspraak. Hoewel dit belangrijke thema's zijn, bepalen ze mijns inziens niet primair de functies. Ze zijn meer additioneel en horen bijna gratis mee te komen met de gekozen vorm. We streven naar een partij van enthousiaste en betrokken leden. Daar liggen dan ook wat mij betreft onze functies: enthousiasmeren en betrekken.

Betrokkenheid genereer je mijns inziens door dicht bij de mensen aanwezig te zijn en hun zoveel mogelijk eigen verantwoordelijkheid te geven. Enthousiasme komt voort uit het feit dat iemand op zijn eigen niveau en interessegebied iets kan bijdragen aan de club. Of door actief te participeren of door goede en fijne zaken te consumeren.

Naar mijn mening is het daarom goed om nader te overwegen of het wel nodig is leden inspraak te geven op congressen. Omdat vrijwel in alle gevallen zal blijken dat er niets meer mee gedaan kan worden, zal die inspraakmogelijkheid zelfs ontmoedigend kunnen werken. Mijns inziens moet de inspraakmogelijkheid al gegeven en benut zijn als je in een besluitvormend congres bijeenkomt.

Mijn organisatievariant begint net als bij Frank en Hans bij de lokale vereniging die een zelfstandige rechtspersoon is. Bij voorkeur treffen ze elkaar ook in provinciaal verband. Er is een Provinciale Unie die zoveel mogelijk coördinerend naar de lokale verenigingen optreedt; er

actief aan werkt dat zoveel mogelijk leden betrokken worden, doordat er enthousiaste lokale besturen zijn. Het landelijk bestuur luistert in de eerste plaats op de congressen naar de lokale verenigingen. Zij adviseert ook de lokale verenigingen op organisatorisch en politiek gebied. Landelijk wordt gezorgd voor goede gereedschapskist om het lokale en provinciale werk te kunnen doen. Het landelijk bestuur bereidt besluitvorming voor en ziet erop toe dat de besluiten ook worden uitgevoerd.

De noodzakelijke invloed van de leden wil ik graag langs twee sporen laten verlopen.

Ten eerste een (landelijk) systeem van kennisgroepen die op permanente basis bezig zijn met de politieke issues. Soms zijn ze provinciaal, dan weer in landelijk verband met elkaar bezig. Ze ontmoeten elkaar met enige regelmaat, maar gebruiken waar mogelijk ook de internetfaciliteiten van de ChristenUnie. Een coördinerend lichaam (binnen het Landelijke Bureau) zorgt ervoor dat hun bijdragen op de juiste plaatsen input zijn. Als ze ook politiek actief willen worden, treden ze in contact met hun lokale vereniging die hun mogelijkheden onderzoekt; lokale competities om de vaardigheden aan te scherpen voor hen organiseert; hen via de Provinciale Unie in contact brengt met collega's in andere verenigingen om zich ook daaraan te meten en zich verder te bekwamen. Zo komen ze ook desgewenst op landelijk niveau terecht.

Ten tweede zijn er enthousiasmerende lokale ledenbijeenkomsten. Daarin staan zeker de lokale politieke en maatschappelijk onderwerpen centraal. Er wordt gebruikgemaakt van de vele contacten die met maatschappelijke en kerkelijke organisaties worden onderhouden.

Maar ook de onderwerpen die op het congres op de agenda staan, kunnen een belangrijk deel van de avond vullen. De afgevaardigden presenteren die onderwerpen en geven hun visie. Vervolgens gaan de leden met hen in discussie, waarna standpunten en mandaten worden vastgesteld. De organisatorisch-bestuurlijke mensen van de lokale vereniging stellen er een eer in om deze ledenbijeenkomsten professioneel en inhoudelijk van het juiste niveau te organiseren. Mensen komen daar dan graag op af. Ook uit de heel grote groep die niet direct actief wenst te zijn. Zo kan een ledenvergadering al snel uit 30 tot 40 mensen bestaan. Bij een getal van 200 verenigingen hebben op deze wijze minimaal 6000 mensen inspraak in de besluitvorming. Daar kan geen congres tegenop!

De partij, het lid, de structuur

Door drs. H. Visser

Gevraagd als oud-RPF-voorzitter te reageren op het artikel van Frank Visser en Hans Valkenburg, lijkt het me goed dat ik me iets nader voorstel, omdat mijn geschiedenis en ervaring in de partij mede mijn visie bepalen op dit onderwerp.

Lid vanaf de oprichting en woonachtig in diverse provincies was ik o.a. voorzitter van de kiesvereniging, secretaris van de Provinciale Kontakt Raad, secretaris en daarna voorzitter van het landelijk bestuur (Federatiebestuur) van de RPF en daarnaast raadslid, statenlid en nu burgemeester van Elburg, mijn derde gemeente.

De reden waarom ik dit vermeld, is tweeledig: uiteraard bepalen mijn geschiedenis en ervaring in de partij mede mijn visie op dit onderwerp. Daarnaast krijg ik wel eens de indruk dat jonge, actieve en enthousiaste leden, met wie ik uiteraard heel blij ben, vergeten dat zowel RPF als GPV een geschiedenis achter de rug hebben die hun identiteit en cultuur bepaalt en dus ook (nog?) in belangrijke mate die van de ChristenUnie.

Democratisch

Het begrip democratisch speelt in het hele artikel een belangrijke rol. Daarom is het goed dat beide scribenten dat begrip toelichten: democratie betekent de macht aan het volk en bij een politieke partij dus de macht aan de leden. Akkoord.

Maar vervolgens wordt het wat minder doorzichtig. Enerzijds waarschuwen ze ervoor dat een christelijke partij beter niet al te democratisch kan zijn, anderzijds spreken ze over een 'democratisch gat' als iets onwenselijks, en komen ze uit op een „gematigd democratisch model“.

Hier wrekt zich dat de schrijvers zich laten meezuigen in een modernistische opvatting over wat democratisch zou zijn. De klassieke opvatting van democratie betekent bij een partij dat de leden het voor het zeggen hebben: zij bepalen de vorm en de structuur van de partij, zij bepalen hoe zij hun invloed wensen uit te oefenen (bijv. of dat rechtstreeks moet of via kiesverenigingen) en zij bepalen via statuten en reglementen bij wie welke bevoegdheden liggen.

Als alles gaat volgens deze 'democratisch' afgesproken regels, is alles volkomen legitiem en volkomen democratisch, ook al hebben ze de beslissingsbevoegdheid op bepaalde punten uit handen gegeven.

Waar Visser en Valkenburg spreken over 'democratische partijvernieuwing' en 'democratischer' stappen zij in de valkuil van de modernistische versmalling van het begrip: democratisch is alleen dat wat rechtstreeks door het partijlid is gekozen of bepaald. In deze gedachtegang is dus ook onze Eerste Kamer niet democratisch gekozen.

Wij moeten aan die wijze van denken niet meedoen en dat spraakgebruik niet overnemen. Dan hoeven we bij een bepaalde partijstructuur ook niet te spreken van een democratisch gat of een gematigde democratisch model. Daar beschadigen we ons in de beeldvorming alleen maar mee. Wij kunnen naar buiten treden als een partij waar alles volledig democratisch verloopt, als we ons houden aan de regels die we met elkaar hebben afgesproken.

Een en ander laat onverlet de wenselijkheid en de mogelijkheid van meer directe invloed van de leden. Daar kunnen we rustig over spreken. Al wil ik bij de email-democratie wel enkele kritische kanttekeningen plaatsen:

- a. Het is nog echt niet zo, dat iedereen via e-mail communiceert; een flink aantal leden zou bij deze vorm van raadpleging niet mee kunnen doen.
- b. Via e-mail kun je wel standpunten uitwisselen, maar door middel van een fundamentele discussie in een zaal kom je pas tot een gemeenschappelijke standpuntbepaling.

Club

De schrijvers constateren dat de meeste leden lid worden van de ChristenUnie vanwege interesse in de landelijke politiek. Een dergelijke constatering heeft waarschijnlijk alles te maken met de kring waarin zij actief zijn; beide schrijvers staan nog dicht bij de studentenwereld, waarvoor dat best kan gelden.

Mijn ervaring op het plaatselijke vlak is echter een andere. Ik zie dat mensen veeleer lid worden (veelal gemaakt worden door actieve leden!) omdat ze lokale politici kennen en de lokale politiek belangrijk vinden. De suggestie dat het op ledenvergaderingen van kiesverenigingen niet erg politiek inhoudelijk zou toegaan en het 'over landelijke zaken al helemaal niet gaat' strookt in elk geval totaal niet met mijn eigen waarneming bij tientallen kiesverenigingen. Daar wordt terdege over politiek gesproken, lokale, provinciale, landelijke en als dat zo uitkomt zelfs over Europese politiek. Impliciet valt ook te lezen dat landelijke politiek belangrijker zou zijn dan plaatselijke, en ook daar teken ik een krachtig protest tegen aan! En wat betreft de belangstelling van de mensen: mijn ervaring is dat voor sommige hot-items of bepaalde thema's in de landelijke politiek wel interesse is, maar dat ze eerder warm te maken zijn voor gemeentelijke politiek dan voor landelijke politiek. Voor de

en de cultuur

bespreking van het landelijke verkiezingsprogramma op een ledenvergadering is soms erg weinig animo, terwijl dat bij een gemeentelijk verkiezingsprogramma vaak heel anders is.

Partijstructuur en invloed van de leden

Belangrijk in een vereniging is niet alleen de structuur, de statuten e.d., maar zeker ook het (geestelijk) klimaat, de sfeer, de cultuur. Kortom, voel je je er een beetje thuis. Ontmoeting, vertrouwen, respect zijn begrippen die daar ook een belangrijke rol in spelen.

Mensen werden lid van RPF, GPV of ChristenUnie om tal van redenen; voor ieder geeft wellicht weer een ander punt de doorslag. De meesten, dat betoogde ik al, werden lid via een kiesvereniging. De kiesvereniging is de basis van de partij en moet dat m.i. ook blijven. Daar is ook bij uitstek de gelegenheid om actief betrokken te zijn bij discussies over politieke en bestuurlijke onderwerpen op elk niveau.

Daar krijgt ook het kennen, het gekend worden, het vertrouwen en het respect het meest concreet gestalte, daar voel je je thuis en vindt de hechting aan de eigen politieke partij plaats.

Samen met anderen van de kiesvereniging bezoek je de provinciale en landelijke vergadering en beleef je de ontmoeting met en de herkenning van anderen - in die bedding beleef je trouw aan je partij, deel je de vreugde als het goed gaat, vang je samen teleurstellingen op.

In zo'n klimaat zijn de discussies over politieke onderwerpen ook vruchtbaar, wordt ernaar elkaar geluisterd en kunnen besluiten totstandkomen.

Liever dan in te gaan op structuren en modellen wil ik aan de hand van een concreet voorbeeld duidelijk maken hoe ik mij de besluitvorming op landelijk niveau voorstel.

Hoe zou het volgende verkiezingsprogramma tot stand moeten komen?

- Het huidige programma is het uitgangspunt van discussie in de komende jaren
- Komen er nieuwe belangrijke onderwerpen aan de orde (stel: klonen, vrijheid van onderwijs), dan is het goed om over een dergelijk onderwerp een of meer congressen te beleggen, waaraan zowel individuele leden als kiesverenigingen (kv-en) kunnen deelnemen en waar iedereen stemrecht heeft. Daar zal op den duur een voorlopig standpunt uitkomen.
- Vervolgens stelt het bestuur een conceptaanvulling, c.q. conceptwijziging van het verkiezingsprogramma voor.
- Dit wordt besproken in de kv-en, die het recht van amendement hebben. Ik ga ervan uit dat individuele congresgangers zich dan ook in de kv-en roeren.



- Definitieve voorstellen plus amendementen worden vervolgens, net als nu, in de landelijke Unievergadering vastgesteld. Hier hebben alleen de afgevaardigden van de kv-en stemrecht.

Evenzo zullen sommige 'oude' onderwerpen zo ook weer eens opnieuw doorgepraat moeten worden. Naar mijn mening hebben we dan voldoende mogelijkheid voor discussie en kan ieder lid zijn invloed optimaal doen gelden. Het spreekt voor zich dat het hele verkiezingsprogramma in alle kv-en besproken wordt; gebeurt dat niet, dan kan een zeer betrokken lid dat eisen.

Voor mij is vanzelfsprekend dat plaatselijke verenigingen continu geïnformeerd en gevormd moeten worden. Dan krijgen we ook een partij die op alle niveaus van wanten weet. Omdat we met onze beperkte menskracht niet alles kunnen, zal het ongetwijfeld zo zijn dat de ene kv meer provinciaal, de andere meer landelijk gericht is. Lokale betrokkenheid moet er altijd zijn, zeker waar men raadsleden en/of wethouders heeft. De publiciteit die lokale politici krijgen, overtreft vele malen die van onze landelijke en provinciale politici samen. Zij bepalen dus in belangrijke mate het gezicht van onze partij. Er zullen ongetwijfeld meer manieren zijn die kunnen bijdragen aan een goede besluitvorming. Maar hoe we daar ook inhoud aan gaan geven in de toekomst, ik zal er altijd voor pleiten dat we blijven werken aan sterke kiesverenigingen: een sterke brede basis voor een sterke partij, die mede daardoor hecht verankerd is in de samenleving.



Tussen Unie en Eenheid

Door Mariëtte Hameeteman

Op de avond van 9 november 2002 zendt Nova enkele beelden uit van het op diezelfde dag gehouden ChristenUnie-congres: liederen en meditaties moeten de vrede bewaren, schadelijke moties worden massaal weggestemd, de lijsttrekker wordt middels handgeklap gekozen en uiteindelijk zegeviert toch weer de eenheid. Althans, voor het oog, want vervolgens zijn sommige GPV'ers en RPF'ers met enige gretigheid bereid de onderlinge cultuurverschillen via de camera wereldkundig te maken. Lang leve het ChristenUnie-familiegevoel?!

Op 22 januari 2000 begint de geschiedenis van de ChristenUnie. Na een periode van onderhandelen breekt het moment aan waar de RPF en het GPV samen de sprong in het diepe wagen. Middels een unie weliswaar, want dit model geeft de partijen de gelegenheid elkaar op het gebied van partijcultuur beter te leren kennen en tegelijkertijd toch ook nog een beetje zelfstandig te blijven. Een gebruikelijk fenomeen, bij fusies tussen politieke partijen.

Het overgrote deel van de partijen is optimistisch gestemd over de toekomst van de unie. Uit diverse hoeken komen echter ook negatieve reacties. Menig GPV'er is bang de eigen, in ruim vijftig jaar opgebouwde, identiteit te verliezen. Hij vreest overgenomen te worden

door de RPF. Het gaat hem allemaal net iets te snel. Veel RPF'ers zien juist liever een complete fusie dan een unie. Het spijt hen dat er geen christelijke politiek gevoerd kan worden zonder al die partijgevoeligheden en eindeloze discussies over de grondslag. En dat lid worden van de unie niet tot de mogelijkheden behoort, is voor hen onbegrijpelijk. Voor deze groep kan het allemaal niet snel genoeg gaan.

Inmiddels ligt ook de organisatorische fusie in het verschiet. Vóór 2004 moet de echte eenheid een feit zijn. RPF'ers en GPV'ers hebben dan vier jaar de tijd gehad zich in elkaar in te leven en mogelijke verschilpunten uit de weg te ruimen. Of juist niet. Hier verschillen binnen de partijen de meningen weer over. De één benadrukt

dat de bestaande verschillen tussen de partijen zeker de eerste jaren niet verdoezeld moeten worden. De fractie zal op politiek inhoudelijk gebied eenheid moeten uitstralen, maar dat wil nog niet zeggen dat er over alles gelijk gedacht moet worden. De bloedgroepen moeten elkaar de ruimte geven en accepteren dat er stijlverschillen zijn. Een ander stelt dat de twee partijculturen elkaar moeten aanvullen, zodat de ChristenUnie een duidelijke meerwaarde heeft. Het is onvoldoende dat de nieuwe partij een optelsom is van de twee moederpartijen. Door een combinatie van twee stijlen, waarin van elkaar geleerd wordt, krijgt het gezamenlijk optreden een synergetisch effect. Een derde beweert dat de ChristenUnie zich moet richten op de toekomst en niet moet blijven hangen in kwesties van nestgeur en partijcultuur. Als er gelet wordt op een gemeenschappelijke roeping, dan verdwijnen de onderlinge verschillen in stijl vanzelf. In deze visie wordt gepleit voor een totaal nieuwe cultuur met een bijbehorende organisatiestructuur, waarin eenheid zichtbaar is.

Wat zijn nu eigenlijk die cultuurverschillen tussen de RPF en het GPV? Door de tijd heen hebben veel ChristenUnie-betrokkenen deze geprobeerd te definiëren. Men kwam dan globaal uit op de volgende drie verschillen. Het GPV is een zeer homogene partij. Homogeniteit zorgt voor minder discussie en daardoor tegelijk voor meer tijd voor de praktische politiek. De RPF daarentegen herbergt mensen van allerlei afkomst. Deze heterogeniteit biedt ruimte aan geestelijk gesprek en maakt dat onderwerpen van allerlei aard bespreekbaar zijn. Het GPV profileert zich bestuurlijk bijzonder goed. De partij is sterk gericht op het parlementaire werk in Den Haag. De RPF kenmerkt zich door haar bevlogenheid. Door middel van een groot maatschappelijk netwerk zoekt zij steun bij haar achterban. De GPV'er concentreert zich op zijn eigen identiteit vastgelegd in de grondslag. Deze sterke gehechtheid aan de eigen identiteit zorgt ervoor dat verschillen met andere gelovigen groter lijken dan zij daadwerkelijk zijn. Het overbruggen van die verschillen is dan moeilijker. De RPF'er is sterk actiegericht. Door krachtenbundeling wil hij zo snel mogelijk komen tot een gezamenlijke christelijke politiek.

Na bijna drie jaar ChristenUnie zijn de cultuurverschillen tussen de beide moederpartijen nog steeds zichtbaar. Logisch. Een in vijftig of vijfentwintig jaar opgebouwde partijcultuur is niet van de ene op de andere dag opgelost in een geheel nieuwe. Vooral in tijden van crisis komt de oude nestgeur snel weer naar boven en overheerst het gevoel dat alles vroeger toch veel beter was, vooral de eigen partij. In zulke tijden lijkt de eenheid binnen de ChristenUnie ver te zoeken.

Tussen bestuur en achterban

Vaak wordt beweerd dat niet de kamerfracties of de besturen, maar de achterbannen van de RPF en het GPV de ChristenUnie tot stand hebben gebracht. Door middel van samenwerking op gemeentelijk en provinciaal niveau wordt door de basis een signaal afgegeven om de samenwerking op Haags niveau te versnellen. Ook de jongerenorganisaties zijn de moederpartijen tot voorbeeld als zij in september 2000 reeds tot een complete fusie overgaan. Tenslotte spreken prominenten binnen de gereformeerd vrijgemaakte 'zuil' zich herhaaldelijk uit vóór de fusie.

Intussen doen de besturen van het GPV en de RPF hun uiterste best om een relatief klein aantal tegenstanders voor de intensieve samenwerking te winnen, wetende dat een te lang fusieproces de fut en het enthousiasme er bij de basis snel doet uitgaan.

Tijdens de periode voor de fusie van het GPV en de RPF concentreren de besturen zich op de politiek-ideologische overeenkomsten en verschillen. Redenen om op politiek gebied langer gescheiden op te trekken worden nauwelijks gevonden. Enkel het overeenkomen van politieke opvattingen is echter geen garantie voor een glorieuze toekomst van een fusiepartij. Als de fusie eenmaal een feit is, zal terdege rekening gehouden moeten worden met verschillen in partijcultuur en identiteit. Twee onafhankelijke en hechte culturen samensmeden tot één cultuur gaat tenslotte vaak gepaard met strubbelingen.

De aanzet voor de vorming van een nieuwe partijcultuur, waarin de dynamiek van de RPF en de traditie van het GPV wel of geen plaats krijgen, moet gegeven worden door de top van de partij. Hierbij moet het bestuur rekening houden met de gevoelens binnen de nog steeds bestaande RPF- en GPV-achterban. Belangrijk is juist nu, in een periode waarin de ChristenUnie met onzekerheden te maken heeft, even zorgvuldig met de achterban om te springen als in de periode voor de ChristenUnievorming.

De rollen lijken echter omgedraaid. Terwijl de achterbannen tijdens de onderhandelingen zorgen voor snelheid in het proces, lijkt het bestuur, nu de unie een feit is, acties te ondernemen die de aansluiting met de achterban missen. Acties die zorgen voor crisismomenten binnen de partij. Momenten waarop de RPF'ers en GPV'ers terugvallen op de oude partijen met hun oorspronkelijke netwerken. Uit het jaar 2002 zijn twee voorbeelden te noemen waaruit ten eerste blijkt dat de eenheid binnen de ChristenUnie zeer fragiel is. Ten tweede wijzen de voorbeelden uit dat van een vastomlijnde partij-identiteit, waarbij de leden en kiezers zich thuisvoelen, nog geen sprake is.

Met de verkiezingen van 15 mei 2002 in het vooruitzicht besluit het bestuur dat de ChristenUnie een modern en christelijk-sociaal gezicht moet krijgen. Een gedeelte van de achterban blijkt zich hier niet in te herkennen.

Daarnaast weet de ChristenUnie met dit nieuwe gezicht ook geen nieuwe kiezers te trekken. Een onwelkome bijkomstigheid vormt een anders dan verwachte samenstelling van de Kamerleden. Vanwege uitgebrachte voorkeurstemmen doen drie RPF'ers en één GPV'er hun intrede in de Tweede Kamer. Het UnieCongres op 22 juni 2002, waarop over 15 mei gesproken wordt, doet echter alle kritiek op de koers, de lijsttrekker en het bestuur vervagen. Het verlangen naar 'eenheid' wint het van de onenigheid.

De snelle bestuursbesluiten die genomen worden met het oog op de verkiezingen in 2003, zijn de oorzaak van het tweede crisismoment binnen de ChristenUnie. De achterban beschuldigt het bestuur van een onchristelijke stijl van handelen, als het Veling niet opnieuw kandideert als lijsttrekker. Daarnaast maakt het bestuur veel reacties los als het meldt dat de nieuwe kandidatenlijst gekenmerkt moet worden door kwaliteit en vernieuwing in plaats van evenwichtigheid. En dit in een tijd waarin de achterban nog behoefte heeft aan herkenbaarheid van de oude partij binnen de ChristenUnie. De negatieve reacties in diverse media zijn niet van de lucht. Op het congres van 9 november 2002 wordt aan de kiesverenigingen de kans geboden zich over de gang van zaken uit te spreken. Door aan het begin van de vergadering een duidelijk beroep te doen op de christelijke stijl en een gemeenschappelijke christelijke identiteit, 'bewaart' het bestuur de vergadering voor een felle discussie. Voor een tweede keer gaat het congres in eenheid, in plaats van de verwachte verdeeldheid, huiswaarts.

Het bovenstaande geeft aan dat de ChristenUnie de fel gekoesterde nestgeur van de RPF en het GPV nog niet kan vervangen. Het blijkt nog steeds nodig te zijn dat de beide bloedgroepen voor de herkenbaarheid moeten zorgen van de ChristenUnie. En zodra aan deze herkenbaar-

heid gesleuteld wordt, begint een gedeelte van de achterban zich te roeren. Juist dit gedeelte bepaalt de beeldvorming van de nieuwste fusiepartij.

Concluderend. De partijcultuur van de ChristenUnie wordt momenteel bepaald door twee factoren. Aan de ene kant wordt zij nog beheerst door de twee bloedgroepen, de RPF en het GPV, die niet alleen op nationaal, maar ook op gemeentelijk niveau strijden om evenwicht (of is het om macht?). Aan de andere kant is er sprake van een cultuurverschil tussen bepaalde geledingen binnen de ChristenUnie, namelijk het bestuur en de achterban. Het bestuur dat de actiegerichtheid wil uitstralen van een moderne partij, en de achterban die het bestuur in dezen te hard van stapel vindt lopen. Is het dan eigenlijk wel mogelijk de bloedgroepen op te heffen en als ChristenUnie naar buiten te treden? Volgens insiders wel. Zij vinden dat de cultuur van de ChristenUnie de positieve eigenschappen van de moederpartijen, namelijk bevlogenheid, bewogenheid, duidelijkheid en gedegenheid, mag overnemen, maar vooral moet groeien vanuit de fusiepartij zelf. Eenheid binnen de partijcultuur wordt niet bevorderd door te wijzen op gemeenschappelijke christelijke waarden. Dit veroorzaakt enkel dat de bloedgroepen onderhuids voortleven en in moeilijke momenten weer de kop op steken. Maar, zeggen zij, een eenduidige cultuur moet groeien door middel van partijbrede, inhoudelijke discussies. Ofwel, begrip voor en betrokkenheid op elkaar. Naast discussie is het van belang dat herkenbare posities, in bestuur en fractie, ingenomen worden door jonge partijleden die geen actief verleden hebben in één van de moederpartijen en of een grote rol hebben gespeeld bij het fusieproces. Voor beide punten is een verandering in de partijstructuur noodzakelijk. Om de democratie en de discussie te bevorderen zal de ChristenUnie zich moeten kenmerken door een dynamische structuur, korte lijnen en communicatie van onderaf in plaats van bovenaf. De RPF- en GPV-gezichten maken op die manier langzamerhand plaats voor het ChristenUnie-gezicht.

Literatuur

In dit artikel is de theorie over fusies, partijcultuur e.d. achterwege gelaten. Het meeste is gebaseerd op interviews met betrokkenen en observaties tijdens de congressen.

- Aangeenbrug, Marusja en Hans Valkenburg (2002), *Inschikken en opschuiven. Mensen over de ChristenUnie*, Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
- *Afscheid van het verleden nodig voor RPF/GPV*, In: Reformatorisch Dagblad, 30 juni 1999.
- Guido Hooiveld en Marten van der Zee, *De Vries: bondgenoten*. In: Ons Burgerschap, februari 1999.
- Piet H. de Jong, *ChristenUnie moet zich breed manifesteren*. In: Nederlands Dagblad, 30 mei 2000.
- Lucardie, Paul e.a. (1999), *Verloren illusie, geslaagde fusie? GroenLinks in historisch en politicologisch perspectief*. Universiteit Leiden: DSWO Press.
- Meinders, P. (red.) (1994), *Kiezen voor christelijke politiek: principes en praktijk bij CDA, SGP, GPV en RPF*. Leiden: J.J. Groen & Zoon.
- Studiecentrum CDA (1980), *De groei naar het CDA; momenten en impressies uit dertien bewogen jaren*. Franeker: Uitgeverij T. Wever BV.
- Tennekes, J. (1995), *Organisatiecultuur; een antropologische visie*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Verweel, Paul en Kenneth David (1995), *De verborgen dimensies*. Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Voerman, G. *Partijfusies in Nederland. Een verkennend seismologisch onderzoek*. In: Jaarboek DNPP 1991 (1992). Groningen: Universiteitsdrukkerij RUG.
- Weduwe, Marleen der (1996), *Krachtsverhoudingen in de fusieprocessen van het CDA en Groenlinks; de onderlinge verhoudingen tussen de fusiepartners tijdens de integratie*. Doctoraalscriptie Politieke Wetenschappen, Universiteit Leiden.

Tussen CDA en GroenLinks

Dat oude culturen niet zomaar verdwenen zijn en boven water kunnen komen tijdens crisismomenten, is wel duidelijk. Hierboven is geprobeerd aan te geven dat de identiteit van de ChristenUnie voor een groot deel afhangt van de manier waarop de afzonderlijke bloedgroepen zich binnen de nieuwe partij profileren. Een nieuwe partijcultuur ontstaat pas als de ChristenUnie een gevoel weet op te wekken dat de oude nestgeuren vergeten doet.

De recente Nederlandse politieke geschiedenis levert nog twee voorbeelden van fusiepartijen, het CDA en GroenLinks. De groei naar eenheid binnen deze partijen verliep echter totaal verschillend. Hoe beide partijen voor en na de fusie omgingen met drie respectievelijk vier bloedgroepen, wordt kort beschreven en vergeleken met de in de vorige paragrafen beschreven handelwijze van de ChristenUnie.

Vanwege langdurige discussies over de grondslag en het ledenbeleid duurt de federatieve periode van het CDA zeven jaar. Binnen deze periode is het rechtstreeks lidmaatschap van het CDA mogelijk. Leden van de moederpartijen worden automatisch ook lid van het CDA. De organisatie van het CDA wordt gekenmerkt door een grote bureaucratie: naast de organen van de vier bloedgroepen bestaat de zeer brede CDA-organisatie. De kandidatenlijst voor de verkiezingen in de federatieve periode kenmerkt zich door gelijkheid. De eerste vijftien kandidaten worden bevolkt door een gelijk aantal KVP'ers, CHU'ers en ARP'ers.

Vergeleken bij het CDA verlopen de fusieonderhandelingen bij GroenLinks aanmerkelijk sneller. Eén jaar na de oprichting van de vereniging GroenLinks wordt in 1990 door de vier partijen tot een complete fusie overgegaan. Ondermeer de homogeniteit binnen de achterbannen en de afwezigheid van aan religie gelieerde discussies maken deze snelheid mogelijk. GroenLinks voert in 1989 het rechtstreeks lidmaatschap zodanig in dat er een vijfde partij ontstaat. Pas in 1990 voert de partij het dubbel-lidmaatschap in. De organisatie van GroenLinks is aanmerkelijk kleiner, omdat niet elke bloedgroep vertegenwoordigd is in elk bestuursorgaan. De eerste kandidatenlijst van GroenLinks is opgesteld naar evenredigheid. Zelfs rechtstreekse leden en onafhankelijken krijgen een positie op de lijst. De partij gaat duidelijk voor vernieuwing en verjonging.

Met een samenwerkingsperiode van vier jaar, ligt de ChristenUnie tussen het CDA en GroenLinks in. En dit terwijl de heikele punten, de formulering van de uniefundering en het ledenbeleid, al voor de uniëring uitgesproken zijn. Binnen de unie is direct lidmaatschap van de

fusiepartij niet mogelijk. Een bijzondere beslissing in vergelijking met de manier waarop het CDA en GroenLinks met het lidmaatschap omgaan. De organisatie van de ChristenUnie is zeer breed. De partij wordt dan ook niet voor niets verweten een onduidelijke en ondoorzichtige manier van besluitvorming te hebben. De eerste kandidatenlijst van de ChristenUnie is op fifty-fifty-basis opgesteld. Opvallend is dat een half jaar na de eerste lijst, de verkiesbare plaatsen van de tweede lijst niet evenwichtig tussen de moederpartijen worden verdeeld. Ook de ChristenUnie gaat al snel voor vernieuwing en kwaliteit.

Bij de officiële start van het CDA in 1980 blijkt het wantrouwen tussen de bloedgroepen. Een fusieprotocol, dat de verhoudingen tussen de partijen voor een aantal jaren strikt vast legt, belemmert de groei naar echte eenheid, verjonging en vernieuwing. De partijen blijven zo gescheiden. Bovendien krijgen de rechtstreekse leden nauwelijks invloed. De groei naar eenheid wordt ook nog eens vertraagd door de sterke band tussen partij en religie. Dit maakt dat na verloop van tijd de bloedgroepenstrijd niet zozeer bepaald wordt door de drie moederpartijen, maar door de katholieke en protestante achterban. Tot op de dag van vandaag worden binnen het CDA de functies op 'religiebasis' verdeeld. Van een echte eenheid is dan ook nog steeds geen sprake. (Zoals bij het CDA partijverschillen plaatsmaken voor religieuze verschillen, zouden de verschillen tussen het bestuurlijke GPV en de bevlogen RPF op termijn ook plaats kunnen gaan maken voor verschillen in kerkelijke afkomst.)

GroenLinks geeft vanaf haar ontstaan rechtstreekse leden een belangrijke plaats binnen de partij. Volgens deze partij remmen overgangsbepalingen de groei naar vernieuwing en verbreding. GroenLinks heeft dan ook niet te maken met buitenpolitieke grondslagen die de partijculturen voor een belangrijk deel bepalen. De groei naar eenheid verloopt bij GroenLinks in een razendsnel tempo.

Tenslotte. Opvallend is dat de ChristenUnie op dezelfde manier met vernieuwing en verjonging omgaat als GroenLinks. De ChristenUnie doet zeer snel afstand van evenwichtige verdelingen. De ChristenUnie heeft echter evenals het CDA te maken met een religieuze grondslag. Het is dan ook de vraag of een buitenpolitieke grondslag, zoals bij het CDA en de ChristenUnie, samen kan gaan met het 'negeren' van de bloedgroepen, zoals bij GroenLinks en de ChristenUnie.

1 Dit artikel is gebaseerd op Mariëtte Hameeteman, *Tussen Unie en Eenheid. Een onderzoek naar de partijcultuur van de ChristenUnie*. Doctoraalscriptie voor Cultuur, Organisatie & Management, Vrije Universiteit Amsterdam, december 2002.

Nieuwe politiek

Ook ChristenUnie moet werken aan politieke stijl

Door Erik van Dijk

Het afgelopen jaar is veel gesproken en geschreven over de 'nieuwe politiek'. Wat het precies is, was niet altijd duidelijk en wat we ervan zagen was vaak niet erg aantrekkelijk. De nieuwe partijen, die de 'oude politiek' aanvankelijk op hun grondvesten deden schudden - Leefbaar Nederland en de Lijst Pim Fortuyn – bakten er niets van. De politiek is echter wel wakker geschud. De dreun die PvdA, VVD en D66 (de partijen van Paars I en II) kregen, galmt nog na. Ook de ChristenUnie heeft nu twee keer een klap gekregen. Is zij ook wakker geschud? En: wat moet zo'n kleine christelijke partij met 'nieuwe politiek'? Een aanzet.

'Nieuwe politiek' betekent in ieder geval, dat politici en politieke partijen weer midden tussen de mensen moeten staan. Geen achterkamertjespolitiek, geen regentencultuur, geen Haagse stolp en geen Binnenhof-jargon. Nieuwe politiek is: de burger serieus nemen en 'geen woorden, maar daden'.

De dreun die de paarse partijen in 2002 kregen, was vergelijkbaar met de dreun die het CDA in 1994 kreeg. De christendemocraten werden toen afgestraft voor hun arrogante bestuurderscultuur. Het CDA zal – nu ze weer terug is in het centrum van de macht – moeten oppassen niet weer in dezelfde fout te vervallen. Ik bespeur nog niet zo heel veel 'nieuwe politiek' bij het CDA.

Onder leiding van Wouter Bos heeft de PvdA de nieuwe politiek - in ieder geval voor het oog van de camera – wèl goed opgepakt. Bos geeft bovendien aan, dat hij in de Tweede Kamer blijft om leiding te geven aan de vernieuwing van de PvdA. Dat lijkt me heel verstandig, want de PvdA is natuurlijk niet in een paar weken tijd volledig veranderd. Ook zij zullen ervoor moeten waken, dat ze niet weer terugvallen in de oude regententijl van Kok, Melkert c.s.

Voor de ChristenUnie ligt er ook de uitdaging, op een manier die bij haar past invulling te geven aan de nieuwe politiek in structuur, cultuur en politieke stijl. Ook de ChristenUnie moet weer midden tussen de mensen gaan staan.

Het voorbeeld van de SP

Ik zou willen beweren, dat de politieke stijl van de SP één van de beste voorbeelden van nieuwe politiek is.¹ Tot enkele weken voor de verkiezingen leken de kiezers dat ook te vinden, want de SP stond in de peilingen op een verdubbeling van het aantal zetels. Uiteindelijk kozen kiezers toch voor de macht, maar de kans is groot dat de SP bij de volgende verkiezingen wel groeit.

De SP is een partij die een stevige lokale basis heeft, dicht bij de mensen staat (ook in taalgebruik!), een duidelijke doelgroep heeft (beneden-modaal, 'de gewone man') en heel actief is. Wat opvalt bij de SP is een duidelijke, consistente politieke inhoud, die consequent en eenvoudig wordt samengevat in drie punten: menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid van mensen en solidariteit tussen mensen.² Vervolgens concentreert de SP zich op een aantal logisch daaruit voortkomende thema's (armoede, gezondheidszorg, sociale zekerheid e.d.). De acties vloeien direct uit deze speerpunten voort.

De SP, onder die naam opererend sinds 1972, probeerde van 1977 tot en met 1989 tevergeefs in de Tweede Kamer te komen, terwijl ze lokaal wel aan het groeien waren. (De vergelijking met de ChristenUnie dringt zich op: lokaal groei, landelijk teleurstelling.) Toen de SP in 1989 opnieuw geen zetel wist te behalen, moest de partijtop van de SP concluderen dat men kennelijk geen duidelijk, aantrekkelijk landelijk profiel had. 'Eigenlijk

zijn we op dat moment begonnen met de campagne voor de volgende Tweede Kamerverkiezingen', aldus SP-coryfee Tiny Kox.³ Landelijke acties met media-aandacht en open brieven aan Kok in de landelijke kranten waren de belangrijkste nieuwe ingrediënten.

Functies van politieke partijen

Politieke partijen vervullen verschillende functies. Ik noem de belangrijkste en gebruik ze als kapstok voor het verder invullen van de politieke stijl van de ChristenUnie.

a. rekruteringsfunctie

Het rekruteren en selecteren van politieke ambtsdragers wordt algemeen als de kerntaak van een politieke partij gezien. Veel auteurs waaronder de Commissie-Elzinga en de Raad van het Openbaar Bestuur signaleerden hier echter problemen.

Het grootste probleem zou zijn, dat er te weinig potentiële politieke ambtsdragers zijn. Vanaf de jaren zestig heeft een sterke achteruitgang van het ledental van politieke partijen plaatsgevonden.⁴ Het gevolg hiervan is – zo blijkt uit onderzoek van de Leidse universiteit (Koole e.a.) - dat voor elke politieke functie hooguit twee potentiële vervullers (leden) zijn. Ook de ChristenUnie worstelt met de rekrutering. In veel plaatsen is het niet eenvoudig de lokale kandidatenlijst goed gevuld te krijgen. Er zal op een actievere, aantrekkelijker manier geworven moeten worden en er zal nieuw potentieel

aangeboord moeten worden.

Het tweede probleem en tevens deel van de oplossing is, dat er onder de actieve partijleden en zeker onder de politieke ambtsdragers relatief weinig vrouwen, jongeren, lager opgeleiden en allochtonen zitten. Om een politieke functie voor hen interessant te maken, moet er niet alleen aan de algemene politiek-bestuurlijke cultuur, maar ook aan de cultuur en stijl van de ChristenUnie zelf gewerkt worden. Geen haantjesgedrag, geen jargon, geen intellectualisme, maar ruimte voor discussie, nieuwe ideeën en spontane acties.

b. educatiefunctie

Bij deze minstens zo belangrijke functie gaat het om het ondersteunen, vormen en trainen van partijleden, maar vooral ook 'partijkader'. Hier ligt binnen de ChristenUnie een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de afdeling Vorming, Opbouw, Training en Advies (VOTA), de bestuurdersvereniging en het wetenschappelijk instituut.

Alle leden moeten vertrouwd gemaakt worden met het gedachtegoed van de ChristenUnie, maar de werkers moeten vervolgens ook getraind worden in de diepere en toegepaste politieke inhoud én in de politieke stijl van de ChristenUnie. Daar horen ook kwaliteitsstandaarden (b.v.: elk nieuw lid wordt bezocht⁵) en gedragscodes (b.v. in omgang met media) bij.

c. integratiefunctie

Politieke partijen zijn van oudsher de

'trechter' waardoor maatschappelijke opvattingen en belangen van individuen en groepen het politiek-bestuurlijke systeem binnenkomen. Zij verzamelen, bediscussieren en wegen visies en meningen. Hieruit vloeien onder meer de verkiezingsprogramma's voort. Door ontzuiling, moderne technieken, mondige burgers en goed-geoliede organisaties als ANWB en Natuurmonumenten is deze functie wel flink veranderd, maar nog steeds cruciaal. Voor de ChristenUnie ligt hier de uitdaging om intern op nieuwe manieren tot standpuntbepaling te komen en - extern - een duidelijke positie in te gaan nemen binnen het netwerk van christelijke organisaties en kerken. De ChristenUnie is daarbij zelf geen beweging⁶, maar als politieke partij wel een strategisch onderdeel van een beweging.

d. campagnefunctie

De laatste functie, die al bestaat sinds er partijen zijn en van steeds groter belang lijkt te worden, is de campagnefunctie. De politieke partij draagt de verantwoordelijkheid voor het organiseren, faciliteren en uitvoeren van de verkiezingsstrijd. Hoewel de recente verkiezingscampagne goed was, zal de ChristenUnie zich toch moeten bezinnen op vorm en inhoud van deze belangrijke functie.

Terwijl de meeste andere politieke partijen in de campagnetijd niet meer investeren in het organiseren van avonden voor leden en (potentiële) keizers (daarmee bereik je de broodnodige grote massa niet mee), steekt de ChristenUnie daar

nog steeds heel veel energie in. Misschien moeten zij in de laatste weken voor verkiezingen volledig inzetten op de media. Buiten de campagnetijd moeten juist veelvuldig avonden gehouden worden. Het liefst met veel debat.

Enkele conclusies

Na deze opmerkingen over nieuwe politiek, SP en functies van politieke partijen, kom ik tot enkele uitdagingen voor de ChristenUnie:

- haar politieke inhoud duidelijk en eenvoudig leren verwoorden
- werken aan een herkenbaar eigen profiel⁷ (actief, betrokken, ...)
- zich meer gaan richten op acties (die acties moeten geen kopieën zijn van de SP, maar voortvloeien uit onze eigen speerpunten en in samenwerking met christelijke organisaties)
- bouwen aan een stevige lokale basis (o.a. door het 'kwaliteitsbeleid' van de afdeling VOTA om de lokale verenigingen en fracties te versterken krachtig door te zetten, door continue regio-avonden te houden en door beter gebruik te maken van internet)
- nú beginnen met de campagne voor de volgende Tweede Kamer-verkiezingen.

Literatuur

- Elzinga, D.J. e.a., *Dualisme en lokale democratie. Rapport van de Staatscommissie Dualisme en lokale democratie*, Den Haag, 2000, 617 p.
- Freeke, R.M. e.a., *Goede raad voor het gemeentebestuur. Een reactie op de voorgenomen dualisering van het gemeentebestuur ...*, Kort Commentaar 1, Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, Amersfoort, februari 2001, 50 p.
- Koole, R.A., *De opkomst van de moderne kaderpartij. Veranderende partijorganisatie in Nederland, 1960-1990*, Utrecht 1992
- Koole, R.A. e.a., *Rekrutering en representatie in een representatief bestel. Bevindingen van een empirisch onderzoek onder leden en kiezers van CDA, D66, PvdA en VVD, Universiteit Leiden*, mei 2000, 100 p.
- Raad voor het Openbaar Bestuur, *Op de grens van monisme en dualisme*, Den Haag, november 1997
- Raad voor het Openbaar Bestuur, *Tussen staat en electoraat. Politieke partijen op het snijvlak van overheid en samenleving*, Den Haag, oktober 1998, 42 p.
- Roel Kuiper, *Reformatrische partijvisie. De RPF als christelijke politieke partij*, Marnix van St. Aldegonde stichting, Nunspeet 1996, 112 p.
- *Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, Profielschets voor fractie, raadslid en wethouder in een dualistisch bestel*, VNG, Den Haag, mei 2001, 24 p.

- 1 'nieuw' is relatief, want de SP hanteert deze stijl al jaren.
- 2 Ook het CDA heeft een overzichtelijk politiek-inhoudelijk vertrekpunt: gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Zij weet dat alleen minder goed voor het voetlicht te brengen dan de SP.
- 3 P. van der Steen, *De doorbraak van de 'gewone mensen-partij'. De SP en de Tweede Kamerverkiezingen van 1994, Jaarboek 1994*, Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, Groningen 1995, p.174.
- 4 Terwijl in de jaren vijftig het totaal aantal leden van politieke partijen overeenkwam met 10 à 15 procent van de kiezers, was dat in 1998 gedaald tot ongeveer 2,5 procent.
- 5 Bij de SP worden bijvoorbeeld alle nieuwe leden persoonlijk bezocht. In dat kennismakingsgesprek wordt meteen gekeken wat zij binnen de partij zouden kunnen doen.
- 6 In tegenstelling tot R. Kuiper, *Reformatrische partijvisie*, 1996, p.91-92.
- 7 De GroenLinks-verkiezingslogan 'Knokken voor wat kwetsbaar is', had van ons kunnen zijn!

verstand van zaken en eerlijkheid
 een opmerkzaam hart
 de samenleving boven eigen eer en aanzien stellen
 de aarde en al wat daarop is, is van God
 publieke gerechtigheid
 de mens is gemaakt om in gemeenschap te leven
 het belang van het grotere geheel willen noemen

Zeven aanknopingspunten voor een christelijke bestuursstijl

Een christen-bestuurder als

Door Wouter de Jong, wethouder in Houten

Een verkenning naar de politieke stijl van de ChristenUnie. Graag heb ik er in toegestemd over dit onderwerp eens wat gedachten aan het papier toe te vertrouwen. Niet omdat ik daar een geheel uitgekristalliseerde visie op heb. Maar het is wel een belangrijk onderwerp en daarom heb ik de handschoen maar opgepakt.

Als wethouder van buiten de raad, niet eerder politiek actief, ben ik bepaald niet gepokt en gemazeld in het voeren van gedegen betogen over de politieke stijl van de ChristenUnie. De gedachten die ik in dit betoog ontvouw, zijn in de dagelijkse praktijk van een wethouder gevormd en betreffen dan ook stellingen over de politieke stijl van een lid van het college van B&W en niet die van een raadslid/volksvertegenwoordiger.

Van start dus maar. Wat mij opvalt in de gesprekken over politiek, is dat zo vaak wordt gesproken over de 'nieuwe politiek'. Ook de ChristenUnie ontkomt blijkbaar niet aan het gevoel dat 'het anders moet' en dat de politiek weer dichter bij de burgers gebracht moet worden.

Wat heeft dat nu te betekenen voor de politieke stijl van een christen-bestuurder? Naar mijn stellige overtuiging levert de Bijbel ons ook hier verrassend frisse antwoorden. Al het spreken over 'fatsoen moet je doen' en 'doen wat je zegt en zeggen wat je denkt' kan beter en dieper verwoord worden in de oproep van Jakobus dat een christen vooral 'dader van het woord' moet zijn (Jak.1:26).

Vandaar ook de kop boven dit verhaal. Ik ben er vast van overtuigd dat de politieke stijl van een ChristenUnie-bestuurder primair een kwestie van doen is. En veel minder van praten en zeker niet van primair belangen behartigen. Dat waar te maken is in de politiek, zeker in deze tijd, verschrikkelijk moeilijk. Je wordt afgerekend op je 'debating performance' en vaardigheid om je politieke tegenstander de pas af te snijden.

Hier kies ik mijn eerste aanknopingspunt voor een christelijke bestuursstijl. Eerst en vooral ben je christen in de wijze waarop het werk wordt gedaan. Zoals de rijksbestuurders en stadhouders geen grond van een aanklacht tegen Daniël konden vinden (Daniël 6:5) omdat 'hij getrouw was en er geen verzuim of iets verkeers bij hem gevonden werd', zo zal een christen-bestuurder zich moeten onderscheiden door trouw, verstand van zaken en eerlijkheid. Geen politieke spelletjes, geen gedraai en fouten niet verdoezelen maar eerlijk toegeven.

Een tweede en derde aanknopingspunt voor een christelijke stijl van besturen vind ik bij Salomo, die bad om 'een opmerkzaam hart' om een goede bestuurder te kunnen

zijn (1 Kon. 3:9). Aan dit voorbeeld zitten twee kanten. Het is goed als we biddende bestuurders zijn die hun wijsheid van God verwachten. En – het derde punt - we zijn diene-nde bestuurders die het belang van de samenleving boven eigen eer en aanzien stellen. Een ChristenUnie-bestuurder die het verwijt treft ‘aan het pluuche te kleven’ toont wat dat betreft een verkeerde stijl.

Een vierde aanknopingspunt vind ik in Gen. 1 en Rom. 13. De aarde en al wat daarop is, is van God. Gods geboden zijn heilzaam voor iedereen en niet alleen voor christenen. Zelfs een niet-christelijke overheid heeft haar plek van God gekregen. In 1 Tim. 2 worden we opgeroepen voor die overheden te bidden. Dat maakt dat je onbekommerd bijbelse principes kunt gebruiken in je dagelijks bestuurswerk. Dat is praktisch, want werkzaam. Een ChristenUnie-bestuurder is niet krampachtig op zoek naar ‘wat de burger vindt’. Hij of zij weet zich werkzaam in een door God gegeven ambt. Macht en leiderschap kunnen op een goede manier worden gebruikt. De samenleving heeft beleid en leiding nodig en dat is meer dan doen wat de

sen van de gemeente verwachten dat hun huisvestingsprobleem snel wordt opgelost. Vragen naar wat de familie kan doen en of er al in minder gespannen woningmarkten is gezocht, worden bevreemd aangehoord.

Daarbij sluit mijn zesde aanknopingspunt aan: de mens is gemaakt om in gemeenschap te leven. De gemeenschap van familie, vrienden, kerk, vereniging of bedrijf. Als mensen in die gemeenschappen hun verantwoordelijkheden waarmaken, zich ontplooiën en wederkerige relaties onderhouden, dan past daar een politieke stijl bij die gericht is op randvoorwaarden scheppen, stimuleren en faciliteren. Door decennia van verzorgingsstaat en paarse individualiseringsdrang is de cruciale functie van deze gemeenschapskringen steeds verder buiten beeld geraakt. Juist een christelijke politieke stijl kan zich op dit punt onderscheiden. Geen overspannen verwachting van wat de overheid vermag, maar ook niet de verantwoordelijkheid terugwerpen op het individu. In een gemeenschap komt een mens tot bloei en binnen een gemeenschap vangt men elkaar op.

‘dader van het woord’

mensen willen: ‘als beleid ontbreekt, komt het volk ten val (Spr.11:14). Een christen-bestuurder heeft de beschikking over een rijke bron van wijsheid die richting geeft aan dagelijks handelen en bron vormt voor bestuurlijke afwegingen. Natuurlijk, besturen kan niet met de rug naar de samenleving. Het is nodig om te weten er leeft. Maar we hoeven niet mee te deinen op de inmiddels politiek correcte golven van de ‘nieuwe politiek’.

Als vijfde aanknopingspunt zou ik de term publieke gerechtigheid willen kiezen. De Bijbel leert ons (Ps. 72, Rom. 13, de oproep aan Felix in Hand. 24:25, en indirect in de aanklacht van de oudtestamentische profeten) dat overheden vooral daartoe bestaan. Dat geeft richting, maar maakt ook bescheiden. De politieke stijl van een christen-bestuurder zal dus sterk gericht moeten zijn op nastreven van recht en gerechtigheid. Dat betekent opkomen voor de zwakken. Dat betekent ook bestrijden van oneerlijkheid in het handelen van de overheid zelf. Maar dat betekent tevens dat niet elk maatschappelijk probleem door de overheid hoeft en kan worden opgelost. De eigen verantwoordelijkheid van individuen, groepen en organisaties is groot. Dat mag en moet ook in de bestuursstijl tot uitdrukking komen. Er is in deze tijd een sterke neiging om de overheid aan te wijzen als probleemgeenar en oplosser. Ieder voor zich en de overheid voor ons allen. Of het nu om sociale veiligheid gaat of om wachtlijsten of om integratie van allochtonen. Dat moet een christen-bestuurder zich niet laten aanleunen. Hij of zij zal steeds bevorderen dat eigen verantwoordelijkheden worden opgepakt. Als wethouder voor (o.a.) volkshuisvesting maak ik het nog veel te vaak mee, dat men-

Als laatste aanknopingspunt voor een christelijke politieke stijl zou ik het belang van het grotere geheel willen noemen. Veel gemeentebestuurders kenmerken zich primair door het opkomen voor het eigenbelang van de gemeente of regio. Vaak zie je dan ook geen of weinig onderscheid tussen politieke stromingen. Bij een christelijke politieke stijl hoort geen afwentelingsgedrag of eenzijdig lobbyisme. Een evenwichtig oordeel over de voor- en nadelen van ontwikkelingen in een groter verband en de verantwoordelijkheid van gemeente of regio voor het grotere geheel zou de basis moeten zijn voor bestuurlijke voorkeuren. Natuurlijk draag je als lokale bestuurder wel primair verantwoordelijkheid voor de eigen bevolking en het eigen grondgebied. Het eigene van een christen-bestuurder zou dan juist ook tot uitdrukking moeten komen door het (mede) beoordelen van dat eigen belang in relatie tot het grotere geheel. Heel concreet: baggerslibverwerking is vele malen ruimte- en milieuvriendelijker dan baggerstort. Toch is er vrijwel geen gemeente te vinden die bereid is een locatie voor baggerverwerking aan te wijzen. Redenen: angst voor overlast door geur, stof, vervoersbewegingen. Het belang van het grotere geheel wijkt voor het eigenbelang. Welke houding kiest een christen-bestuurder?

Zeven aanknopingspunten voor een christelijke bestuursstijl. Er zullen er nog wel meer zijn. In het kader van een verkenning voorlopig wel genoeg.

UITNODIGING

Tussen God en genot

Zoeken naar waarden en normen in een geïndividualiseerde maatschappij.

Op vrijdagavond **21 februari 2003** wordt in het Academiegebouw te Utrecht een forumdebat gehouden. Dit debat sluit aan bij de vraag die in veel kerken en christelijke maatschappelijke organisaties leeft, namelijk hoe christenen kunnen bijdragen aan de zoektocht in onze samenleving naar dragende waarden en normen. Aan de orde komen vragen als 'Hoe is het huidige verlangen naar een nieuwe intrede van waarden te typeren?', 'Waar liggen grondslagen van moraal in de huidige cultuur?', 'Wat is de rol van religie en geloof in de publieke sfeer?' en 'Wat heeft onze samenleving nu eigenlijk nodig?'.

In het forum nemen deel dr. Gabriël van den Brink (cultuursocioloog), dr. Govert Buijs (sociaal-politiek filosoof), Kardinaal Adrianus Simonis (Aartsbisschop van Utrecht) en dr. Ad Verbrugge (filosoof). Het forum wordt geleid door dr. Stefan Paas (evangelisatieconsulent in de Chr. Ger. Kerken). Na een intern forumgesprek is er ruimte voor discussie met de zaal.

Het programma begint om 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur). Na de pauze is er een optreden van cabaretgroep Voorwaar. Zij spelen het programma Herrie (duur ongeveer 50 minuten).

U kunt zich aanmelden voor deze bijeenkomst via www.winteracademie.net of telefonisch via 030-2622000. Op genoemde site vindt u ook meer informatie over programma, forumdeelnemers, locatie, prijzen, e.d.. Van harte welkom!

Het forumdebat maakt deel uit van de Winteracademie, een initiatief van het Christelijk Studiecentrum ICS en IFES-Nederland. De Winteracademie bestaat verder uit diverse seminars voor twintigers (één wordt gegeven door WI-medewerker Cors Visser). In deze seminars gaat het vooral over de betekenis van het christelijk geloof voor je visie op je vak en je vakbeoefening. Kijk op www.winteracademie.net voor meer informatie.

AANBIEDING

Speciale aanbieding voor lezers van dit nummer



“Kunt u het verschil aangeven tussen de RPF en het GPV?”, werd RPF-fractievoorzitter Leen van Dijke tijdens een spreekbeurt gevraagd. Hij moest het antwoord schuldig blijven. Zo ook zijn GPV-collega Gert Schutte, die dezelfde vraag voor zijn kiezen kreeg. Er zat maar we-

nig lucht tussen de twee beginselpartijen. Zodoende besloten de partijen samen te gaan en werd op 22 januari 2000 de ChristenUnie opgericht.

Het samenwerkingsproces is echter niet zonder discussie van start gegaan. De interkerkelijke RPF wilde maar al te graag samengaan met haar politieke evenknie, terwijl het kerkgebonden GPV jarenlang aarzelde. Binnen het GPV groeide echter langzaam maar zeker de overtuiging dat één partij de beste optie zou zijn. Met chirurgische precisie werkten de besturen naar een politieke fusie en een organisatorische unie toe. Beide partijen hebben gedurende het samenwerkingstraject gegeven en genomen. De ChristenUnie is het resultaat van inschikken en opschuiven.

In dit boek geven mensen van binnen en buiten de ChristenUnie hun visie op deze nieuwe christelijke partij. Naast een inleidend hoofdstuk over de geschiedenis van het GPV en de RPF komen onder anderen Leen van Dijke, Kars Veling, Maria van der Hoeven, Hans Dijkstal, Willem Ouweneel en Bas van der Vlies aan het woord.

M. Aangeenbrug en H. Valkenburg

Inschikken en opschuiven

Mensen over de ChristenUnie

ISBN 90 5881 081 X • 112 pagina's • Paperback

van € 11,50, voor € 6,50

U kunt deze uitgave bestellen via de site (www.wi.christenunie.nl), per email (wi@christenunie.nl) of telefonisch (033 422 6969).

't Blijft bijzonder, dat onderwijs

Door drs. A. van der Ven, rector De Passie Utrecht (Stichting Evangelisch Bijbelgetrouw Voortgezet Onderwijs)

Christelijk onderwijs, associeert u dat met begrippen als behoudzucht, structuurdiscussies en gesloten rechtspersonen?

Volgens die opvatting verdedigt christelijk onderwijs de belangen van een kleine groep. De heren Dijkstal en Bakker vormen samen met de heren Bos en Marijnissen een koortje dat graag dit refrein zingt. Het klinkt een beetje vals, omdat ten minste drie van hen het hardste zingen als de eigen partij van de wijs is. De inspectie naar de godsdienstles bij Islamitisch onderwijs? Dan ook meteen bij het christelijk onderwijs. Slimme zet. Voor de eigen achterban blijft zo de politiek correcte geur hangen. En dan meteen dat toelatingsbeleid in christelijk onderwijs bezien, want dat kan toch helemaal niet. Dat past niet meer in onze tijd. Leuk zinnenetje trouwens: *onze tijd*. Blijkbaar mag een aanhanger van christelijk onderwijs geen deel meer hebben aan de tegenwoordige tijd. Die heeft een andere eigenaar.

Of: associeert u het woord christelijk met de inhoud van onderwijs?

Omdat onderwijs een doel heeft boven kennis en vaardigheden uit?

Bijzonder onderwijs, waarbinnen het christelijk onderwijs, omvat 2/3 van alle scholen in Nederland. En we zien een voortgaand proces van verbijzondering van openbaar onderwijs. Het wordt bestuurd door ouders en andere betrokkenen, verantwoordelijke burgers. Niet het bestaan van verschillende denominaties van scholen is een gevaar voor de samenleving, maar het hardnekkig streven naar de opheffing ervan. Wat maakt toch dat vooral de scholen, gegrondvest op het Fundament, steeds weer voor-

werp zijn van aanvallen? Is dat de constante groei? De sociale cohesie? De ouderbetrokkenheid?

De scholen van de kleine christelijke zuilen - gereformeerd-vrijgemaakt, reformatorisch en evangelisch onderwijs - maken werk van hun programma. Er wordt nauwkeurig gekeken naar personeelsbeleid; naar de toelating van leerlingen en naar de opbouw van het eigen onderwijsleerplan. Naar de rol van de ouders. We maken serieus werk van onze identiteit, onze eenheid van zijn. In onze documenten en in onze uitingsvormen. Omdat we zien welke mogelijkheden de wet op het voortgezet onderwijs biedt. We denken dat we daarom aanspraak mogen maken op een van de grondregels van de democratie: de meerderheid beslist, rekening houdend met de wensen van de minderheid. De overheid zou knorrend tevreden moeten zijn over de wijze waarop haar wet- en regelgeving juist hier wordt toegepast.

Het geloof in Christus en die gekruisigd, als zingeving voor ons verloren leven, is richtinggevend en waarde-bepalend in leven en sterven, dus ook in het vormgeven van ons onderwijsprogramma. Daardoor is ons onderwijs niet afhankelijk van de mening van de sterkste retoricus uit politiek correcte hoek. Het baseert zich op een Boek, dat niet door mensen is besproken, bediscussieerd, geschreven en vastgelegd, en na Des Indes- of grachtengordeloverleg is goedgekeurd. Dat is een ongrijpbare denkwijze voor polderbewoners en luchtkastelenbouwers. Daarom past christelijk onderwijs niet in een cultuur van doorpraten tot een harde

steen toch uit zacht zand blijkt te bestaan.

Omdat zacht zand kneedbaar is, om te woelen, te modelleren; omdat een harde steen een steen des aanstoets is, een rots van ergernis die eruit moet. Op die steen, op die rots willen we ons leven bouwen. Het gezin vindt er z'n grondslag in, de kerk een fundament, het onderwijs een opdracht.

Zo'n plaatsbepaling heeft gevolgen. We nemen geen deel aan het absolutisme van het vooruitgangsgeloof of de gedachte dat de mens van nature goed is. Hoe kunnen we de gevel van het huis Nederland blijven verfraaien, terwijl er heipalen onder het fundament van de Nederlandse samenleving zijn weggesloopt? Dat laat de veengrond van individualisme en egoïsme van mensen niet toe. Daarom kijken zoveel mensen waarschijnlijk verstoord naar een principiële school die alerte burgers met moraal en een gezonde christelijke levenswandel opleidt. Die zijn niet modelleerbaar tot een zandkasteel. Die bouwen muren om te beschermen, niet om af te sluiten.

Met de Bijbel als absoluut richtsnoer voor ons handelen willen we in evangelisch onderwijs vorm geven aan wat we onze leerlingen leren. Maatschappelijk uiterst relevant. We leiden mensen op voor morgen, die door de waan van alledag heen hebben leren zien. Die niet meewaaien met allerlei wind van leer. Daarmee leveren we een maatschappelijk uiterst relevante bijdrage. Los zand krijgt verbinding.



Vrijheid van onderwijs en integratie van minderheden

Door *drs Elsbeth B. Vonkeman, beleidsadviseur Concent, vonkeman@concent.nl*

Een van de artikelen van de Nederlandse Grondwet die het afgelopen jaar ruim aandacht hebben gekregen in de politieke discussie, is artikel 23 over de vrijheid van onderwijs. Dit artikel garandeert de vrijheid onderwijs te geven én de vrije keuze voor onderwijs¹. In het eerste lid van het artikel wordt de zorg van de overheid voor het onderwijs verwoord. Bij het uitoefenen van die zorg moet de overheid echter rekening houden met de vrijheid van de aanbieders en de ontvangers van het onderwijs². In de discussie over de vrijheid van onderwijs staat de spanning centraal tussen de 'zorgplicht' van de overheid voor goed onderwijs en de vrijheid van aanbieders en ontvangers van het onderwijs.

Het is een doorn in het oog van vele volksvertegenwoordigers dat er veel 'zwarte' scholen zijn ontstaan (scholen die voor het grootste gedeelte worden bevolkt door leerlingen van allochtone komaf). Het risico van kwaliteitsverlies bij een dergelijke gesegregerde leerlingpopulatie is volgens hen te groot. Dit kan echter vooralsnog niet worden voorkomen gegeven de vrijheid van ouders een school te kiezen.

Daaraan gerelateerd wordt er spanning geconstateerd tussen de vrijheid van de aanbieders van onderwijs en de ontvangers ervan: aanbieders kunnen met een beroep op de onderwijsvrijheid selecteren welke leerlingen zij toelaten, en dus ook leerlingen weigeren. Gesuggereerd wordt (onder meer door SP, D66, PvdA en Groen Links) dat het bijzonder onderwijs de grondwettelijke vrijheid van onderwijs misbruikt specifiek om zwarte leerlingen te weigeren. Afschaffing van de vrijheid leerlingen te selecteren (ofwel het opleggen van een acceptatieplicht aan alle scholen, niet alleen aan de openbare) is een van de punten die door deze partijen worden aangedragen

met het doel de etnische segregatie in het onderwijs tegen te gaan. Vanuit het bijzonder onderwijs wordt dit ontkend, en wordt nadrukkelijk aangegeven dat de politiek van de scholen moet afblijven. Bovendien: is het wel waar wat wordt beweerd? Kan een school 'zwarte' leerlingen buiten de deur houden? Doen scholen dat ook? In het vervolg van dit artikel wordt eerst kort ingegaan op de reikwijdte van de vrijheid van onderwijs zoals die wordt gegarandeerd in artikel 23 Grondwet. Verder wordt ingegaan op de oorzaken voor het ontstaan van 'zwarte' en witte scholen. Tot slot wordt kort ingegaan op de rol van scholen ten aanzien van de integratie van minderheden.

Grondwet

Wat stelt de Grondwet nu precies ten aanzien van de onderwijsvrijheid? Artikel 23 Grondwet stelt in lid 2: 'Het geven van onderwijs is vrij, ...'. De hoofdcomponent van die onderwijsvrijheid is de vrijheid van richting (expliciet genoemd in lid 5). Daarvan afgeleid zijn de vrijheid tot

Grondwet, artikel 23

1. Het onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der regering.
2. Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht van de overheid en, voor wat bij de wet aangewezen vormen van onderwijs betreft, het onderzoek naar de bekwaamheid en de zedelijkheid van hen die onderwijs geven, een en ander bij de wet te regelen.
3. Het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienst of levensovertuiging, bij de wet geregeld.
4. In elke gemeente wordt van overheidswege voldoende openbaar algemeen vormend lager onderwijs gegeven in een genoegzaam aantal

scholen. Volgens bij de wet te stellen regels kan afwijking van deze bepaling worden toegelaten, mits tot het ontvangen van zodanig onderwijs gelegenheid wordt gegeven.

5. De eisen van deugdelijkheid, aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet geregeld, met inachtneming, voor zover het bijzonder onderwijs betreft, van de vrijheid van richting.

6. Deze eisen worden voor het algemeen vormend lager onderwijs zodanig geregeld, dat de deugdelijkheid van het geheel uit de openbare kas bekostigd bijzonder onderwijs en van het openbaar onderwijs even afdoende wordt

gewaarborgd. Bij die regeling wordt met name de vrijheid van het bijzonder onderwijs betreffende de keuze der leermiddelen en de aanstelling der onderwijzers geëerbiedigd.

7. Het bijzonder algemeen vormend lager onderwijs, dat aan de bij de wet te stellen voorwaarden voldoet, wordt naar dezelfde maatstaf als het openbaar onderwijs uit de openbare kas bekostigd. De wet stelt de voorwaarden vast, waarop voor het bijzonder algemeen vormend middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs bijdragen uit de openbare kas worden verleend.
8. De regering doet jaarlijks van de staat van het onderwijs verslag aan de Staten-Generaal.

het stichten van scholen en de vrijheid van inrichting van het onderwijs. De vrijheid van richting omvat de vrijheid “om in het onderwijs uit te gaan van een eigen *godsdienstige of levensbeschouwelijke visie* op mens en samenleving. Deze visie kan blijkens de tweede volzin van artikel 23 lid 6 Grondwet in ieder geval doorwerken in het onderwijs als zodanig en in het personeelsbeleid. Daarnaast omvat de vrijheid van richting onder meer ook de vrijheid om op basis van richtingsmaatstaven leerlingen te selecteren, en de organisatie conform de principes van de richting gestalte te geven.”³

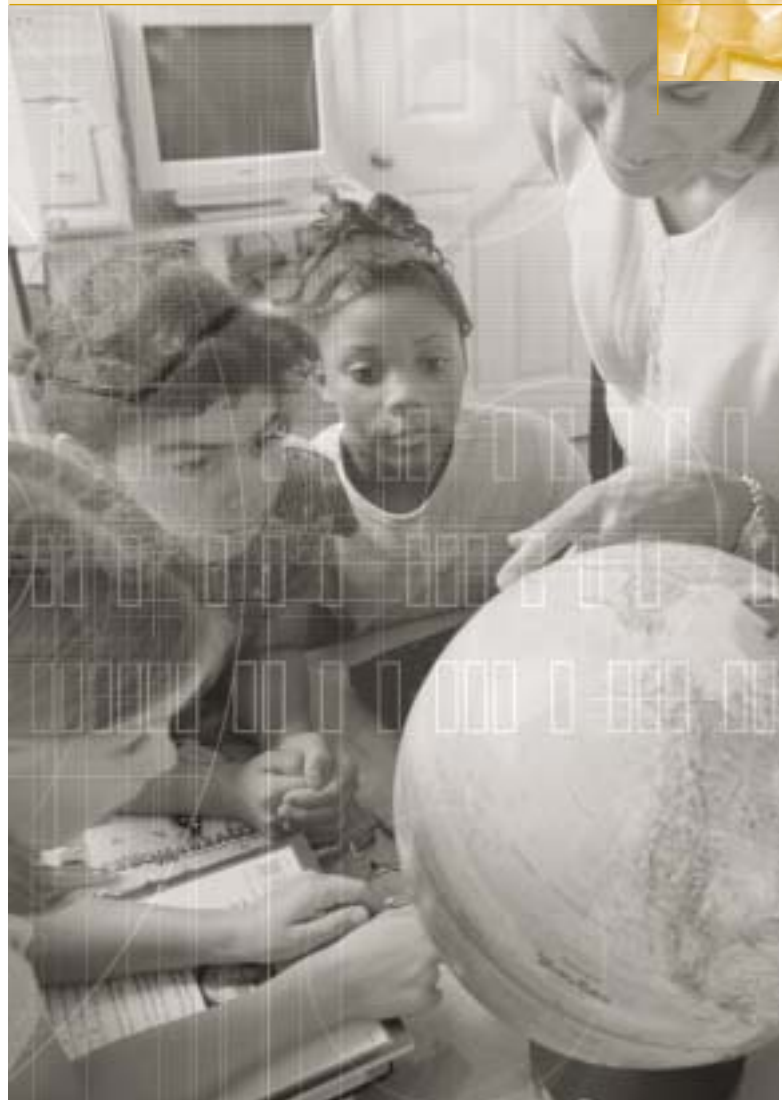
Gegeven de vrijheid van richting is de vraag wie de draager van die vrijheid is: een individuele onderwijsconsument (of zijn/haar ouders) of de scholen? Immers, de drager van de onderwijsvrijheid is degene die die vrijheid invult (naar eigen inzicht) en het is primair de draager van de onderwijsvrijheid die die vrijheid kan en moet verdedigen.

Sinds de Lager Onderwijswet van 1889 – waarin een begin werd gemaakt met de bekostiging van het bijzonder onderwijs, uitmondend in gelijkberechtiging op het punt van bekostiging bij de pacificatie van 1917 – is de algemene opvatting onder deskundigen meer en meer dat er niet primair sprake is van een individuele onderwijsvrijheid, maar van een vrijheid die berust bij de rechtspersoon die de school sticht en in stand houdt. Op basis van de vrijheid van richting kan elke burger weliswaar een bijzondere school stichten en in stand houden, maar om voor bekostiging door het rijk van die bijzondere school in aanmerking te komen moet een rechtspersoon worden opgericht (een stichting of een vereniging) met het doel onderwijs te geven. Deze verplichting tot het oprichten van een rechtspersoon wordt sinds de Lager Onderwijswet van 1889 als bekostigingsvoorwaarde opgevoerd in de onderwijswetgeving.

De Onderwijsraad stelde in zijn meest recente verkenning over artikel 23 dan ook:

“Daarom berust de vrijheid van onderwijs primair bij de producent, het schoolbestuur of bevoegd gezag. Daarbij dient dan wel voor ogen gehouden te worden, dat de (grond)wetgever dit ‘producentenrecht’ nauw verbond met de relatie ouders-school. Door het waarborgen van de vrijheid om onderwijs te geven werd het voor ouders mogelijk – aldus de gedachtegang van de grondwetgever – om zich van het voor hun kinderen gewenste onderwijs te verzekeren.”⁴ Met andere woorden: de Grondwet regelt door middel van de vrijheid tot het (doen) geven van onderwijs de vrije keuze voor onderwijs.

In de discussie die de afgelopen maanden werd gevoerd over het bestaan van ‘witte’ en ‘zwarte’ scholen, werd op dit punt artikel 23 Gw niet eenduidig uitgelegd. De opvattingen van D66, de SP, Groen Links en later ook de PvdA komen er feitelijk op neer dat de vrijheid van onderwijs (mede) toekomt aan de onderwijsconsumenten (leerlingen en ouders). Zij zouden op elke school van



hun gading – met respect voor de grondslag ervan – als leerling moeten kunnen worden toegelaten. Het levensbeschouwelijke karakter van het onderwijs mag wel leiden tot het selecteren van leerkrachten, maar niet tot het selecteren van leerlingen. Het stellen van toelatingseisen voor leerlingen op grond van de levensbeschouwelijke identiteit van de school (bijvoorbeeld het onderschrijven van de grondslag van de school) zou moeten worden verboden. Deze opvatting over een individueel dragen van de onderwijsvrijheid wordt echter niet door onderwijsjuristen gedeeld. Professor Akkermans bijvoorbeeld stelt dat deze opvatting “niet strookt met de tekst van artikel 23 Grondwet en niet in overeenstemming is met de wetgeving en jurisprudentie.”⁵

Ook de Onderwijsraad gaat niet mee met deze denkwijze. De raad geeft aan dat het bijzonder onderwijs op grond van artikel 23 gerechtigd is toelatingseisen te stellen voor leerlingen. De Onderwijsraad geeft hierbij nadrukkelijk aan, dat scholen hierbij wel gehouden zijn bepaalde grenzen in acht te nemen. Zo mag er niet toe worden overgegaan leerlingen af te wijzen op aangeboren kenmerken van die leerling zoals sekse, ras of etnische afkomst. Het is alleen mogelijk om een leerling af te wijzen op denominatieve gronden, maar dan alleen wanneer een dergelijke selectie consequent en consistent wordt toegepast. “Een willekeurig of niet stand-

vastig beleid, waarbij toelating van leerlingen nu eens wel, en dan weer niet aan de hand van richtingsmaatstaven beoordeeld wordt, kan dan ook niet door de beugel.”⁶ Bijgevolg is het in de huidige praktijk slechts voor een beperkte groep scholen van met name kleine richtingen mogelijk denominatieve toelatingseisen te stellen (gereformeerde, reformatorische, evangelische, maar ook joodse en islamitische scholen). Het protestants christelijk (en ook het katholiek en algemeen bijzonder) onderwijs is in de praktijk vrijwel volledig algemeen toegankelijk.

Over de vrijheid tot het stellen van toelatingseisen stelt de Onderwijsraad vervolgens: “De raad ziet geen doorslaggevende argumenten waarom het nodig zou moeten zijn de vrijheid van deze beperkte groep van scholen weg te nemen, en met het oog hierop de Grondwet te wijzigen. Gezien de liberaal-rechtsstatelijke uitgangspunten van ons staatsbestel moet het voor deze religieuze minderheden – die immers moeten opboksen tegen de maatschappelijke hoofdstromen van secularisme en individualisme – mogelijk blijven om in hun onderwijs voor een uitgesproken orthodox profiel te opteren, en met het oog daarop leerkrachten en leerlingen te selecteren.”⁷

Segregatie in het onderwijs

Aanleiding tot het debat over de vrijheid van onderwijs is de toename van de etnische segregatie in het onderwijs (met name de toename van het aantal ‘zwarte’ scholen). Ondanks de ruime aandacht die er voor dit onderwerp bestaat, is er tot op heden slechts weinig feitenonderzoek naar gedaan. Het meest recente onderzoek werd in 2001/2002 in opdracht van het ministerie van OC&W uitgevoerd door het SCO Kohnstamm-Instituut (*Karsten c.s.*) en gaat in op de omvang en vooral de oorzaken van etnisch-specifieke schoolkeuzes. De hoofdconclusie van Karsten is dat etnische segregatie in het basisonderwijs een algemeen voorkomend verschijnsel is.

“Het neemt toe en het wordt veroorzaakt door een combinatie van demografische factoren, schoolkeuze-gedrag van ouders en profileringsgedrag van scholen zelf.”⁸

Voor ouders geldt als duidelijk negatief motief voor schoolkeuze (waarom niet voor een school wordt gekozen), de etnische samenstelling van de schoolbevolking: “Zwarte scholen worden als ongeschikter beoordeeld voor het eigen kind dan wittere scholen, en dat geldt voor zowel autochtone als allochtone ouders.”⁹ Daarbij is duidelijk aanwijsbaar dat scholen soms maatregelen

nemen om het onderwijs voor allochtonen zo goed mogelijk vorm te geven, met als neveneffect dat de school erg aantrekkelijk wordt voor allochtone ouders. Het belangrijkste is echter de demografische ontwikkeling: scholen zijn zwart omdat ze in zwarte wijken staan. Scholen met een hoge concentratie allochtone leerlingen zijn sterk geconcentreerd, samenhangend met het aandeel allochtone inwoners. Zo heeft 35% van de scholen in de vier grote steden een hoge concentratie allochtone leerlingen. Bij de 21 grootste steden van Nederland betreft het 5% van de scholen, en in de rest van het land 1% terwijl het totaal gemiddelde op 4% scholen met een hoge concentratie allochtone leerlingen ligt (cijfers eind 1999). Daarbij is het zo dat scholen die witter of zwarter zijn dan op grond van de bevolkingsamenstelling van de buurt verwacht mag worden, in het hele land te vinden zijn. Slechts een minderheid van de scholen in Nederland heeft een echt ‘gemengde’ schoolbevolking.

Uit het onderzoek van Karsten c.s. komt duidelijk naar voren dat het ontstaan van segregatie in het onderwijs niet wordt veroorzaakt door (selectiemechanismen van) de scholen, maar dat schoolkeuzemotieven van ouders gevoegd bij demografische ontwikkelingen hier de aanleiding toe vormen. Het argument dat de vrijheid van het bijzonder onderwijs om selectie van leerlingen toe te passen aanleiding is voor de waargenomen segregatie, vindt geen grond en is dus niet houdbaar.

Ook de Onderwijsraad heeft gegevens gepresenteerd met betrekking tot de omvang van de segregatie in het onderwijs. Daaruit blijkt dat absoluut gezien het grootste aantal allochtone leerlingen is ingeschreven op het bijzonder onderwijs¹⁰, maar dat de verdeling relatief anders ligt: 19.1% van de leerlingen in het openbaar onderwijs is allochtoon tegen 10.2% van de leerlingen in het bijzonder onderwijs.¹¹

De Onderwijsraad vestigt in dit verband de aandacht ook op de verdeling van het aantal autochtone achterstandsléerlingen met een gewicht van 1.25 (een grotere groep dan het aantal allochtone leerlingen, nl. ± 228.000). Deze leerlingen volgen in veel ruimere mate - namelijk voor tweederde - onderwijs binnen het bijzonder onderwijs. Hun leerachterstanden zijn aanzienlijk. Men kan dus niet stellen (zoals in de discussie over etnische segregatie maar al te vaak gebeurt), dat het openbaar onderwijs alle problemen van achterstandsléerlingen (allochtoon en/of autochtoon) moet

Literatuur

- Dijkstra, A.B., J. Dronkers en R.H. Hofman (red.), 1997: *Verzuiling in het onderwijs. Actuele verklaringen en analyse*. Groningen: Wolters-Noordhoff
- Onderwijsraad, 2002: *Vaste grond onder de voeten. Een verkenning inzake artikel 23 Grondwet*. Den Haag: Onderwijsraad (www.onderwijsraad.nl)
- Onderwijsraad, 2002: *Samen leren leven*. Den Haag: Onderwijsraad (www.onderwijsraad.nl)
- Karsten, S., J. Roeleveld, G. Ledoux, C. Felix & D. Elshof, 2002: *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut (www.sco-kohnstammstituut.uva.nl)
- Ploeg, T.J. van der, e.a. (red), 2000: *De vrijheid van onderwijs, de ontwikkeling van een bijzonder grondrecht*. Utrecht: Lemma
- Postma, A., 1995: *Handboek van het Nederlandse Onderwijsrecht*. Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink

oplossen, omdat het bijzonder onderwijs zich daaraan wenst te onttrekken. Het bijzonder onderwijs is immers grotendeels algemeen toegankelijk. In dat verband spreekt de Onderwijsraad zich expliciet uit over de vrijheid van een beperkte groep bijzondere scholen om op denominatieve gronden selectie toe te passen op leerlingen: “Het beperkte aantal van deze scholen betekent dat het wegnemen van hun vrijheid van richting op dit punt geen oplossing is voor de groeiende tweedeling in witte en zwarte scholen. En gezien juist hun expliciete orthodoxe profiel – wat ze, naar de raad meent, moeten kunnen blijven uitdragen – valt niet goed in te zien hoe deze scholen aantrekkelijk zouden kunnen zijn voor (de meeste) leerlingen die niet binnen dit profiel ‘passen’.”¹²

De rol van het onderwijs ten aanzien van de integratie van allochtonen

In het voorgaande zijn alleen de feitelijke gegevens met betrekking tot de vrijheid van onderwijs en de segregatie in het onderwijs aan de orde geweest. Op grond van de feitelijke gegevens is duidelijk geworden dat de critici van het bijzonder onderwijs geen grond hebben voor de bewering dat het bijzonder onderwijs de etnische segregatie in het onderwijs veroorzaakt. Ook is duidelijk dat het opleggen van een acceptatieplicht aan scholen niet de door partijen gewenste vermindering van de etnische segregatie teweeg zal brengen. Op grond van deze gegevens kunnen de veel gebezigde opmerkingen over het opleggen van een acceptatieplicht aan scholen gepareerd worden. Maar een louter defensieve opstelling getuigt in zeker zin van armoede. Gelet op de groeiende aandacht voor integratie van allochtonen (allochtone nieuwkomers) in de Nederlandse samenleving is de vraag welke verantwoordelijkheid het onderwijs heeft, dus ook het (gesloten) bijzondere onderwijs. Hebben de scholen een taak als het gaat om de integratie?

Om die vraag te kunnen beantwoorden is het zaak vast te stellen wat men verstaat onder integratie. Het lijkt er inmiddels op dat integratie van allochtone nieuwkomers voor velen betekent dat die nieuwkomers zich moeten aanpassen aan de overheersende norm in de Nederlandse samenleving. Vanuit dat standpunt wordt zeer afwijzend gereageerd op het ontstaan van islamitische scholen in Nederland. De vrijheid van onderwijs is echter ook voor onze islamitische landgenoten van kracht. En een uitzondering hierop maken voor één groep in onze zo gemêleerde samenleving getuigt van een gebrek aan visie op de essentie daarvan. Voormalig staatssecretaris Wallage verwoordde dit het afgelopen voorjaar in een betoog tegen de opinie van toenmalig minister Van Boxtel (die de afschaffing van de vrijheid van onderwijs bepleitte) heel puntig: “Het geven van onderwijs is vrij omdat onderwijs en opvoeding nauw met elkaar zijn verweven en omdat het uiteindelijk de ouders zijn die moeten beoordelen welke normen en waarden hun kind dienen te worden bijgebracht. De

gemeenschap, de democratie heeft voldoende mogelijkheden om voor alle scholen, bij wet, voor te schrijven wat vanuit een gezamenlijk belang noodzakelijk is.”¹³ Iedere vorm van onderwijs heeft zich te houden aan de eisen die de wet aan het onderwijs stelt. De Wet op het Primair onderwijs stelt onder meer als uitgangspunt voor het onderwijs: “Het onderwijs gaat er mede van uit dat de leerlingen opgroeien in een multiculturele samenleving.” (artikel 8 lid 3). Met andere woorden: geen enkele school kan of mag zich aan de ontwikkelingen in de samenleving om haar heen onttrekken. Ook de (gesloten) bijzondere scholen niet. En als die samenleving geconfronteerd wordt met een groeiende problematiek ten aanzien van etnische segregatie (in het onderwijs, maar ook daarbuiten), kan geen school dat van zich af schuiven als een niet op haar terrein liggend probleem. Elke leerling moet immers worden opgeleid om te kunnen functioneren in die samenleving. Wel is duidelijk dat scholen die tot op heden niet direct met dergelijke problematiek werden geconfronteerd, hier voor een nieuwe taak staan.

De Onderwijsraad speelt hierop in met een nieuwe studie onder de titel ‘Samen leren leven’, over sociale samenhang en burgerschapsvorming. De Onderwijsraad kiest dus nadrukkelijk een bredere insteek dan uitsluitend de integratie van allochtonen. Aan de hand van twee centrale vragen wil de raad een advies opstellen na een brede discussie te hebben gevoerd met allerlei betrokkenen in het veld: 1. Kan de bijdrage van scholen aan het bevorderen van sociale samenhang worden verbeterd? 2. Kan de bijdrage van de samenleving aan het, vanuit maatschappelijk oogpunt, goed functioneren van scholen worden verbeterd?

Het antwoord op deze twee vragen beweegt zich op het grensvlak van onderwijsvrijheid (vrijheid van inrichting) en het verplicht bevorderen van sociale cohesie (hetgeen de inrichting van het onderwijs juist aangaat). Het beantwoorden van deze vragen biedt het bijzonder onderwijs een uitgesproken mogelijkheid de eigen positie ten opzichte van de samenleving als geheel te verwoorden.

- 1 Vergelijk Koekoek in: T.J. van der Ploeg e.a. 2000
- 2 Vergelijk lid 2, 3 en 5
- 3 Onderwijsraad, 2002, p. 26
- 4 Idem, p.27
- 5 P.W.C. Akkermans, in: T.J. van der Ploeg e.a., 2000, p.17.
- 6 Onderwijsraad, 2002, p.59
- 7 Idem, p.60
- 8 Karsten c.s. 2001, p. 109
- 9 Idem, p.104
- 10 108.410 1.9 leerlingen in het bijzonder onderwijs, 94.054 leerlingen in het openbaar onderwijs (cijfers per 1 oktober 2001)
- 11 Onderwijsraad 2002, p. 54
- 12 Idem, p.60
- 13 Wallage, J., Van Boxtel dramatisch in de fout, in: Trouw, 9 april 2002. Zie ook: Wallage, J., *Onderwijsvrijheid is een groot goed*, in: Trouw, 6 december 2002.



Ontdekkingstocht

Door Trees Huijboom, raadslid in Heerhugowaard

Gedoogbeleid, bestemmingsplannen, gezondheidszorg, bezwaarschriften, asielzoekers, ... zomaar een greep uit de onderwerpen die de revue passeerden sinds ik in maart 2002 begon als raadslid. Voor het eerst raadslid, bovendien in een gemeente waar tot dan toe geen zetel werd gevuld door RPF, GPV of SGP.

Vele jaren heb ik aan de andere zijde van het politieke bureau geopereerd. Door mijn functie als beleidsmedewerker bij de stichting Nehemia, een organisatie die zich bezighoudt met het bieden van hulp aan mensen in psychosociale en geestelijke problemen, en als bestuurslid van de Federatie van Evangelische Zorgorganisaties, heb ik veel gelobbyd bij de politiek. Mijn missie is dat christelijke hulpverlening op gelijke wijze als de reguliere hulpverlening toegankelijk moet zijn voor iedere burger die dat nodig heeft. Dit voerde mij naar raadsvergaderingen en commissies en naar gesprekken met beleidsmedewerkers, om te werken aan erkenning en subsidiëring. Gelukkig komt er - terecht! - steeds meer erkenning voor de christelijke waarden in de hulpverlening.

Door dat lobbyen was mijn interesse in de politiek gegroeid. In het programma van de ChristenUnie komt men op voor de zwakkeren in onze samenleving die niet goed voor zichzelf op kunnen komen in een zich verhardende, sterk geïndividualiseerde maatschappij. Het beleid van de ChristenUnie wordt gevoed door Bijbelse normen en waarden. Dit sluit goed aan op mijn visie. Tevens geen tweeslachtig beleid, maar eerlijk, duidelijk en oprecht!

Vijf jaar geleden werd met een groep enthousiaste RPF-leden een kiesvereniging opgericht in Heerhugowaard. Er werd hard gewerkt om bij de lokale verkiezingen een zetel te bemachtigen. Dit

lukte niet, maar de opgedane ervaring was goud waard bij de verkiezingen van maart 2002. We hebben daarbij nauw samengewerkt in HAL-verband (Heerhugowaard, Alkmaar en Broek op Langedijk). Met succes: de ChristenUnie behaalde een zetel in de raad en wordt met waardering en respect bejegend door de overige 7 politieke partijen (totaal 29 raadsleden) in Heerhugowaard.

We hebben volop de gelegenheid om ons te profileren als christelijke partij. In Heerhugowaard woedt een strijd rond de verhuizing van een door de gemeente geïnitieerde coffeeshop. Zes jaar geleden heeft de coffeeshop z'n intrek genomen in een jeugdcentrum. Door activiteiten voor tieners te ontplooiën in het jongeren centrum en door de nieuwbouw van een zwembad en een scholengemeenschap op de locatie is de plek ongeschikt geworden voor de coffeeshop. Maar toen deed zich het probleem voor naar welke woonwijk de "drugswinkel", zoals burgers de shop betitelen dan heen moest. Het college van B&W heeft twee keer een plaats aangewezen en is nu bezig met de derde woonwijk, dit onder groot protest van burgers, bedrijven en scholen. De belangenverenigingen weten ons goed te vinden! Als ChristenUnie wijzen we raad en college op het falend softdrugsbeleid, uiteraard beargumenteerd en onderbouwd met resultaten van recente onderzoeken aangaande de gevolgen van het gebruik van softdrugs. Aardig te vermelden dat sinds maart twee partijen na alle discussie over dit onderwerp hun visie hebben her-

zien. De VVD gaat voor de nul-optie! Een andere plaatselijke partij wil geen coffeeshop in de woonwijk. De ChristenUnie verwacht dat nog meer partijen zullen volgen om te stoppen met deze vorm van gedogen, daar de draagkracht bij de burgers voor de herplaatsing van deze coffeeshop verte zoeken is.

Als kersvers raadslid was het vooral de eerste maanden een ware ontdekkingstocht door het woud van stukken die elke week op de deurmat belanden. Er zijn flink wat hulp troepen, waar ik dankbaar gebruik van maak. Bijvoorbeeld het ChristenUnie-bureau. Hen heb ik benaderd over vraagstukken rond het softdrugsbeleid, ontwikkelingswerk en asielzoekersbeleid. Ten tweede is de steunfractie actief in het lezen van stukken en het opereren in de raadscommissies. Niet in de laatste plaats is er een fantastische steun van een ervaren raadslid in Broek op Langedijk, Wim Nugteren.

Het belangrijkste in deze is dat ik de grootste hulp mag verwachten van de Here God. Daarbij zijn mensen werktuigen in Zijn hand om de nodige hulp en wijsheid te ontvangen.

Het werk doe ik met erg veel plezier, het is afwisselend door de grote verscheidenheid aan onderwerpen. De sfeer in de raads- en commissievergaderingen is respectvol en prettig, ook al is het uiteraard wel eens spannend bij de behandeling van controversiële onderwerpen. De ontdekkingstocht gaat verder. Boeiend!



Jaloers op David

Door drs. Gerbram Heek,
theoloog en duo-raadslid voor de ChristenUnie in Amsterdam-Zuidoost

*Alles wat David ondernam bracht hij tot een goed einde,
want de Heer was met hem.*

(1 Sam 18:14, Willibrord vertaling)

Soms kun je ontzettend jaloers op personen die je in de Bijbel tegenkomt. Ik heb dat zelf met David. Zeker het begin van het verhaal van David lijkt te mooi om waar te zijn. Het is het verhaal van de krantenverkoper die miljonair wordt. De herdersjongen die koning wordt. En wat David ook doet, het lukt hem. Een reus links, een leger Filistijnen rechts, David wint. En ook in het vervolg valt volk voor volk onder de voeten van de zegevierende koning.

En het is niet alleen dat ik jaloers word op David, de Bijbel wordt er ook heel onwerkelijk van. Het staat er: alles wat David ondernam bracht hij tot een goed einde, want de Heer was met hem. Ik zou wel willen schreeuwen naar de Bijbel: dat is helemaal niet waar. Ik ervaar er in elk geval weinig van.

Soms gaat er best wat goed, maar ook heel vaak niet. Ook in de politiek wisselen winst en nederlaag elkaar af. Ik ben christen, ik geloof dat de Heer ook met mij is. Toch sta je aan het eind van een raadsvergadering wel eens met lege handen. Toch pakken verkiezingen niet altijd goed uit. Als kleine fractie, probeer je veel, je zet je tanden in het werk, maar het levert niet altijd wat op. Als ChristenUnie politicus kan politiek ook eenzaam zijn en teleurstelling opleveren. Als je dan deze tekst leest, voelt het onwerkelijk en maakt het jaloers.

Wat heeft David, dat ik niet heb?

Als je het hele verhaal van David kent, weet je dat David niet wordt beschreven als een beter mens. David was een man naar Gods hart, een mens waar God van hield. Maar tegelijk wordt eerlijk bericht over fouten en zonden. David was de gezalfde van God en had de Geest van de Heer over zich. Maar na Pinksteren heeft iedereen die Jezus Christus belijdt de belofte dat de Geest in hem wil wonen.

David heeft niets dat ik niet ook heb!

God is net zo dicht bij mij als hij bij David is. God kiest voor David, dat verklaart zijn succes. God kiest ook voor mij. Dat is de boodschap van deze tekst over David. Wie in dit leven, ondanks alle gebreken, ervoor kiest om God te dienen, die mag er op vertrouwen dat God achter hem staat. God kiest voor zijn kinderen, God kiest voor de mensen die Hem willen dienen. Zo is God. God laat zijn kinderen niet alleen spartelen.

God stond achter David en alles wat hij ondernam lukte. God staat ook achter mij. Toch voel ik jaloezie als ik deze tekst lees. David trok op aan het hoofd van een leger en kreeg dingen voor elkaar. Waarom is dat voor mij dan zo moeilijk?

Het lijkt mij een vraag die niet alleen mij, maar meer christen-politici bezig kan houden. Waarom laat God zoveel ruimte voor tegenkrachten? Waarom breekt er in de politiek zo weinig door van de macht van de opgestane Heer?

Ik denk dat het belangrijk is om verder te durven kijken dan de eerstvolgende verkiezingen of de eerstvolgende raadsvergadering. Wij werken als christenen, gehoorzaam aan God, aan het beste voor onze maatschappij en dat is goed. Maar onze toekomst is breder dan deze werkelijkheid, breder dan politieke winst of verlies. Davids koningschap was van deze wereld, dat van Christus niet meer. We mogen werken aan een betere wereld, vaak met succes, maar onze overwinning ligt niet in een toekomst met veel invloed en veel zetels. Onze overwinning ligt in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Wat David ook ondernam het lukte hem. Wij mogen daar nog veel zekerder van zijn. Christus heeft al overwonnen, wie hem belijdt is met zekerheid op weg naar een goed einde. Jaloers zijn op David is niet nodig. We strijden dezelfde strijd, met dezelfde Geest. Zijn overwinning was van deze wereld, die van ons zal vele malen groter zijn.

De strijd om de macht

Door Joël Voordewind, campagneleider ChristenUnie tot september 2002

„Wanneer treedt het moment op dat de verwondering over het ingaan van het Catshuis verdwijnt?“ Dit is één van de cruciale vragen die Jacques Monasch, spindokter en campagne-medewerker van de PvdA zichzelf stelt, twee dagen voor de roemruchte nederlaag van de PvdA op 15 mei j.l. Was het CDA hen niet voor gegaan met de uitspraak: „We run this country“? Monasch laat in dit boek zien hoe de strijd om de macht (tot oktober 2002) zich achter de schermen binnen de PvdA voltrok. Welke lessen kan de ChristenUnie hieruit trekken, ook na 22 januari 2003?



Jacques Monasch, *De strijd om de macht. Politieke campagnes, idealen en intriges*, Prometheus Amsterdam 2002, 373 p., Prijs: € 17,95

Campagnes: de macht en strategieën

Het boek beschrijft onder meer de opbouw en fasen van verkiezingscampagnes en waarom campagnes in de loop van de tijd zo belangrijk zijn geworden. Hiervoor geeft hij drie verklaringen. Allereerst is door de ontzuiling de kiezer steeds meer gaan zweven. Afbrokkelende loyaliteit dwingt de partijen om moderne technieken aan te wenden om de kiezer op te sporen en te bereiken. Ook de ChristenUnie kan hierover meepraten. Was voorheen de loyaliteit nog 88%. Inmiddels is die gedaald naar circa 60% (2003).

Als tweede reden noemt Monasch de verandering in het medialandschap. Kijkers en lezers zijn inmiddels verspreid over talloze media. Het is dus veel moeilijker gericht de potentiële kiezer te bereiken. Dat vereist kiezersonderzoek. Wat kijkt de kiezer, wat vindt hij/zij interessant. Vervolgens is dan de vraag welke media/pers moet worden benaderd om via hen de potentiële kiezer te bereiken worden.

Ten derde is het gezag van de lijsttrekker niet alleen meer voldoende, maar moet de kiezer met een uitgekende centrale boodschap overtuigd worden en moet de boodschap aansluiten bij wat er leeft bij de potentiële achterban. Hiervoor is volgens Monasch uitgebreid kiezersonderzoek noodzakelijk samen met focus groups (groepen van circa 10 mensen die een doorsnee van de kiezer van een partij moeten voorstellen), campagnestrategieën en mediatrainingen. Daarom is te zien dat campagneteams steeds groter van omvang worden, met een centraal

commandoblok en daarom heen de campagne-medewerkers die desks bemannen als fondswerving, sprekerscoördinatie, mediamonitor, vrijwilligers, *special events*, kenniscentrum, materialen, trainingen, onderzoek, betaalde media, *rapid response*, bureau lijsttrekker, ICT en het secretariaat van de campagne. De mediastrategen en de opiniepeiler zijn machtiger geworden dan de 'geachte afgevaardigden'.

Op zich is het begrijpelijk, dat er gebruik gemaakt wordt van deze uitgebreide campagnemethoden. Ook de ChristenUnie maakte in 2002 gebruik van kijk- en luisteronderzoeken, kiezersonderzoeken en publiciteitsteams. Maar er zijn ook valkuilen. Bij een te ver doorgevoerde campagnestrategie moet de lijsttrekker zich aanpassen aan het door de kiezer gewenste gedrag. Hij/zij zal dan uiteindelijk onecht overkomen. Dat zullen de kiezers ook snel doorzien. Zo moest Melkert ook opeens charismatisch gaan spreken, terwijl Wouter Bos in de laatste campagne meer zichzelf kon en mocht zijn.

Een ander gevaar van een te grote campagne-regie is, dat door het raadplegen van allerlei focusgroepen, de wensen van de kiezer het gaan winnen van de uitgangspunten van een partij. De partijen zouden juist hun ideeën scherp moeten verkondigen, zodat de kiezer kan kiezen welke uitgangspunten, ideeën en standpunten het best bij hem of haar passen. Natuurlijk is het handig en verstandig om te weten wat je achterban belangrijker vindt om te horen, tenslotte moet je antwoorden geven op vragen die wel leven

onder de achterban. Maar het is naar mijn mening "not done" om je centrale boodschap, je politieke inhoudelijke koers, aan te passen aan de wensen van de kiezer.

De strijd waarvoor?

Monasch verdeelt politici nogal ironisch in twee categorieën: politici die vol plannen en idealen begonnen zijn. Die alles gedaan hebben om aan de macht te komen. En die, eenmaal aan de macht, na een aantal jaren erachter kwamen dat ze precies het tegenovergestelde bereikt hadden van wat ze voor ogen stond. Hier gaat nog iets positiefs vanuit volgens Monasch, omdat politici iets willen veranderen, iets willen toevoegen, verbeteren. Dat ligt anders bij politici die soms met idealen begonnen, maar voor wie macht uiteindelijk het hoogst haalbare ideaal is. Deze analyse doet nogal cynisch aan. Of politici bestaan uit mensen met idealen, maar die gefrustreerd zijn of mensen die alleen op zoek zijn naar macht. Het ontgaat hem mogelijk dat er ook nog mensen zijn die met een duidelijke overtuiging en roeping actief zijn in Den Haag en dat ook blijven ondanks de geringe macht die zij hebben.

De strijd tegen wie?

De echte strijd wordt volgens Monasch niet gestreden voor idealen en dus tegen je ideologische opponenten, maar in de eigen partij. "Het is zonder meer waar dat menig politicus meer moeite heeft zich intern staande te houden, dan in de confrontatie met de oppositie". Al dat kleinzielige getrek om kamers, stoelen en portefeuilles, aldus Monasch. Voorbeelden hiervan zijn volgens hem de interne machtsstrijd bij het CDA toen de positie van De Hoop-Scheffer ter discussie werd gesteld door partijvoorzitter Van Rij en toen uiteindelijk Balkenende naar boven kwam drijven. Ook voor de machtswisseling binnen de PvdA werden drie potentiële kroonprinsen en dus concurrenten van Melkert weggepromoveerd naar burgemeestersposten in het land: Stekelenburg naar Tilburg, Wallage naar Groningen en Cohen naar Amsterdam. Opmerkelijk was echter dat vlak voor de verkiezingen van 22 januari juist deze namen genoemd werden als eventuele premierskandidaten voor de PvdA.

Wat Monasch in zijn boek vooral wil zeggen is dat de PvdA in 2002 zo'n verpletterende verkiezingsnederlaag leed, omdat het verblind door de macht het contact met het volk had verloren en dus geen oog had voor wat buiten Den Haag aan de hand was. Idealen werden zonder schroom opzij gezet voor een harde strijd voor het behoud van de macht en het ontbrak aan lef om vernieuwingen doorgevoerd te krijgen. Hij beschrijft in zijn boek hoe adviezen van hem en anderen keer op keer niet werden opgevolgd. De actuele thema's zoals veiligheid, gezondheidszorg en inburgering van allochtonen durfde de PvdA maar niet aan te snijden. De PvdA bleef hameren op "Samen sterk en sociaal" de slogan van de partij, gericht op economische solide beleid en de sterkste schouders de zwaarste lasten, kortom eerlijk delen. Melkert werd naar voren geschoven als nieuwe premier en zijn hoofd moest dan ook op de poster. De confrontatie met Fortuijn en zijn thema's werd dan ook hard ingezet. De les: hoogmoed naar nieuwkomers, komt voor de politieke val van het establishment. De conclusie: de PvdA verloor de eigen kiezers doordat ze het contact met de achterban uit het oog had verloren. En de partij verloor kiezers aan de LPF omdat Pim Fortuijn werd verketterd. Veeft Monasch met dit boek zijn eigen straatje schoon? Nee, zegt hij eerlijk, want ook ik zette mijn idealen opzij voor de macht. "Mijn grootste fout is dat ik niet harder met de vuist op tafel heb geslagen". De oorzaak zoekt hij mede in zijn afkomst. "Ik kom uit een antirevolutionair nest".

Wat zijn de lessen?

De PvdA heeft in de laatste campagne (22 januari 2003) van zijn fouten ongelooflijk snel geleerd. Onder Wouter Bos was de hoogmoed verdwenen en werd er weer de oude wijken ingetrokken en geluisterd; het integratie- en veiligheidsbeleid werd scherper neergezet; en natuurlijk was hier sprake van een Wouter Bos effect. Een nieuw jong gezicht, wat moest staan voor de echte sociaal-democratische idealen van den Uijl. Verder profiteerde de PvdA van de machtsstrijd die losbrak tussen de CDA en PvdA. Door het strategisch stemmen

won de PvdA nog vele stemmen van de kleine linkse partijen.

De lessen voor de ChristenUnie bestonden uit twee dingen na het zetelverlies op 15 mei: Ten eerste: ga niet voor de macht van het getal, maar houd vast aan de kracht van de eigen, bijbelse boodschap (rapport *Bouwen aan de basis*) en ten tweede: houd sterk rekening met wederom strategische kiezers die op het laatst toch vanwege de macht op het CDA gaan stemmen (rapport *Strategische kiezers, nieuwe keuzes*). Deze twee elementen zijn meegenomen in de laatste campagne, maar door de nek aan nek race hebben ook deze keer weer voormalige ChristenUnie-kiezers op het CDA gestemd.

Mijn advies aan de partij is dan ook het roer nu radicaal om te gooien en de volgende campagne ons alleen nog maar te richten op de machtsvraag en waarom mensen toch op de ChristenUnie moeten stemmen en niet op het CDA. Ik noem naar mijn idee de drie belangrijkste redenen tot slot: 1. De ChristenUnie laat zich alleen vertegenwoordigen door christenen, het CDA ook door andere religies, lees moslims, hindoes, boedhisten en zelfs niet christenen. 2. De ChristenUnie gaat voor principes (bijv. op het gebied van abortus, euthanasie, drugsbeleid en homohuwelijk), het CDA gaat voor het haalbare. 3. De ChristenUnie is een uitgesproken christelijk-sociale en groene partij, het CDA niet.

Om deze verschillen scherp neer te zetten, zullen we veel meer en feller in de aanval moeten gaan. Om de verschillen in het land tastbaar te maken zullen we veel meer een actiepartij moeten worden, die in samenwerking met maatschappelijke organisaties concrete doelen nastreeft. Dat hebben we bijvoorbeeld gedaan met de recente actie met collectebussen in de stemlokalen, waarmee we opkomen voor ontwikkelings-samenwerking niet alleen in de Tweede Kamer, maar juist meer in het land als politieke beweging. Moge dit de les zijn die de ChristenUnie trekt uit het boek van Monasch, veel meer midden in de samenleving politiek bedrijven, in plaats van in Den Haag.

2002: het jaar van Fortuyn

Door Bert Heuvelman

Aan het begin van een nieuw jaar is het een uitgelezen moment om even terug te kijken op het afgelopen jaar. En terugkijken betekent in politiek opzicht: het slagveld overzien en proberen conclusies te trekken. De opkomst en de moord op Fortuyn brachten de politiek in een zware midlife-crisis. Niet alleen politieke partijen en politieke leiders kregen een flinke opdoffer, ook de Tweede Kamer in zijn geheel en het kabinet probeerden tegemoet te komen aan datgene, waarvan ze dachten dat het van hen verwacht werd.



In de ban van Fortuyn.

Reconstructie van een politieke aardschok.

*Jutta Chorus en Menno de Galan
Uitgeverij Mets & Schilt, Amsterdam,
2002, 344 p.
ISBN 90 5330 340 5
€ 20,-*

Onder de titel 'proefballonnetjes' ontstond en vervloog de ene na de andere rel, onder de noemer 'nieuwe politiek' werd de Tweede Kamer door minister Nawijn gedegradeerd tot één groot ritueel en, onder dezelfde noemer, werd dit natuurlijk ook weer ingetrokken. De midlifecrisis van de politiek lijkt voorlopig nog niet voorbij, getuige een snert uitdelende Gerrit Zalm bij de nieuwjaarsduik of het schreeuwerige T-shirt van Mat Herben („Ik heb LEF“ ...) bij diezelfde krankzinnige nieuwjaarsduik (arme Mat ... bij zijn duik keken de televisiecamera's net even de andere kant op en daarna lag hij dagen lang ziek in bed), of de stuitende poses in Panorama van de voormalige 'first lady' van de LPF en later van conservatieven-punt-en-el, Winny de Jong.

In het afgelopen jaar heeft de politiek meer ontwikkelingen meegemaakt dan in alle acht jaren daarvoor. Pim Fortuyn veranderde de Haagse kaasstolp van een in zichzelf gekeerde regenten- en bestuurdersklik in een schreeuwerige boksring. Niet alleen zijn stijl, maar ook de overspannen reacties van zijn opposenten waren daar debet aan. Zijn politieke nazaten maakten er een modderige en pijnlijke karikatuur van. Nadat Fortuyn de politiek weer op straat gelegd had, haalden zijn

nazaten het door het slijk. Fortuyn bracht niet alleen de politiek opnieuw op straat, hij bracht de straat ook weer in het politieke debat. Hij ging weer volksvertegenwoordigen, waar men vergeten was wat dat is. Zijn politieke erfgenamen lieten de politiek echter op diezelfde straat en rolleborden er zelf achteraan.

Feiten of meningen

Tijdens de kerstdagen heb ik me vermaakt met het eerste serieuze boek over Fortuyn. „*In de ban van Fortuyn*“ is het werk van de journalisten Jutta Chorus en Menno de Galan en is wat het zegt te zijn; een reconstructie van alle gebeurtenissen rondom Fortuyn, gebaseerd op feitenmateriaal en getuigenverslagen. Niet meer en niet minder; een reconstructie.

In recensies was juist daar kritiek op te lezen; een feitelijke opsomming van gebeurtenissen zou bij een fenomeen als Fortuyn tekortschieten. En laten we wel zijn: wie heeft niet de neiging om bij Fortuyn een verklarende, beschouwende, analyserende of verdedigende kanttekening te maken. Wie probeert niet te doorgronden wat er precies gebeurt is en waar, en hoe de zeer felle afkeer van de politiek kon ontstaan? Fortuyn

lokt meningen uit, de gebeurtenissen rondom zijn persoon zoeken een verklaring. Je kunt haast niet de objectieve toeschouwer blijven. Maar misschien wel juist daarom, juist omdat iedereen conclusies probeert te trekken op een moment waarop we er misschien nog wel helemaal niet aan toe zijn, is dit boek fris, helder en duidelijk.

Het boek begint met een gedetailleerde beschrijving van wat er rondom en kort na de moord op Fortuyn aan hectiek loskomt. Door de sobere opsomming van feiten, zonder verdere inkleuring door meningen en verklaringen is dit eerste hoofdstuk direct diep aangrijpend. Juist de kaalheid van het feitenrelaas laat de verwarring, het verdriet, de boosheid en de frustratie ten volle tot zijn recht komen. Ook wordt meteen duidelijk dat de personen achter Fortuyn, die nu het voortouw moeten nemen eigenlijk allemaal een ander voortouw nemen en het allemaal op hun eigen manier willen doen. Alle consideraties die later zullen ontstaan lijken hierin hun oorsprong te hebben.

Maar zelfs een zo objectief mogelijk geschreven boek heeft een mate van subjectiviteit in zich. Want welke feiten zijn wel de moeite van het vertellen waard en welke worden buiten beschouwing gelaten. Waarom komen de schrijvers er bv. zeer geregeld op terug dat Fortuyn zich bedreigd voelde, ja zelfs zo gedetailleerd dat we nu weten dat butler Herman Fortuyn tot in diens bed volgde om hem te troosten of tegen mogelijke aanslagen te beschermen. Zit hierin een politieke mening van de schrijvers verscholen over de persoonsbeveiliging van Fortuyn?

En waarom is een volledig hoofdstuk gewijd aan het huishoudboekje van Leefbaar Nederland en later de LPF. De getallen die voorbij komen zijn niet misselijk (de fondswervingsactie heet: *een tonnetje voor Pim*), net zomin als de gedachte die er achter lijkt te zitten: wie betaalt, bepaalt. Vanuit die gedachte verwordt de LPF tot een soort van aandeelhoudersvergadering waarin alle aandeelhouders een stukje politieke invloed proberen te kopen.

Opvallend is de ontluisterende manier waarop men binnen de LPF over elkaar spreekt. Dat de meesten niet met elkaar door één deur konden en dat er meerdere kampen elkaar beconcurrerden was al duidelijk, maar dat men niet het fatsoen en/of de professionaliteit heeft om persoonlijke meningen buiten beschouwing te laten is en blijft onthutsend. Een kleine bloemlezing:

Gerard van As over Harry Wijnschenk: „een Amsterdams bluffertje“. John Dost over Wijnschenk; „een blufferd met een grote bek. Pim moest niets van hem hebben“. Peter Langedam over Dost; „met domme mensen is het net als met doven: ze weten wat ze missen en daarom zijn ze argwanend“. Joost Eerdmans noemt de bestuurders Dost en Langendam „een stelletje idioten“. Jansen van Raaij beschuldigd Dost openlijk van fraude en Wijnschenk noemt Ed Maas een schatrijke vastgoedboef („Ik vertrouw vastgoedjongens niet“).

Eigenlijk is het jammer dat het boek niet ophoudt op 15 mei. De periode van Fortuyn's opkomst tot diens dood is zeer nauwkeurig gereconstrueerd. De periode erna is in een te grove

schets neergezet. De periode van 30 september (Wijnschenk doet een beroep op Heinsbroek om partijleider te worden) tot aan de val van het kabinet is slechts in twee bladzijden neergezet. De val van het kabinet zelf is in één alinea beschreven. Zelfs de dood van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Claus wordt in dit verband slechts marginaal aangestipt, terwijl allerlei geruchten over mogelijke onderonsjes tijdens de uitvaartdienst een bredere uiteenzetting gerechtvaardigd zouden hebben.

De schrijvers hadden er, onder het mom „liever niet dan half“, beter aan gedaan de LPF-soap in zijn geheel achterwege te laten. Bovendien voegt het niets toe aan de persoon van Fortuyn, behalve dan dat duidelijk wordt hoe zwaar zijn organisatie rondom zijn persoon gesitueerd was. Zonder Fortuyn had de LPF geen bestaansrecht meer, maar liever dan dat men dit onderkende, maakte men een karikatuur van zichzelf ... en van Pim.



Inhoudsopgave

Roel Kuiper: Inspirator in bezinning op de samenleving	
<i>ThemaInterview door Maarten Hamelink</i>	4
We gaan iets nieuws beginnen	
De historische wortels van de ChristenUnie	
<i>ThemaStudie door Theo Haasdijk, voormalig medewerker landelijk bureau GPV</i>	8
Democratische partijvernieuwing	
Alternatieven voor de structuur van de ChristenUnie	
<i>ThemaStudie door Hans Valkenburg en Frank Visser</i>	12
De ChristenUnie: een ledenpartij!	
<i>Reactie door Thijs van Daalen, voorzitter ChristenUnie</i>	16
De partij, het lid, de structuur en de cultuur	
<i>Reactie door Henk Visser, oud-voorzitter RPF en burgemeester van Elburg</i>	18
Tussen Unie en Eenheid	
Analyses van de cultuur van de ChristenUnie	
<i>ThemaStudie door Mariëtte Hameeteman-Lock</i>	20
Politieke stijl van de ChristenUnie	
<i>ThemaStudie door Erik van Dijk</i>	24
Een christen-bestuurder als 'dader van het woord'	
Zeven aanknopingspunten voor een christelijke bestuursstijl	
<i>ThemaStudie door Wouter de Jong, wethouder in Houten</i>	26
't Blijft bijzonder, dat onderwijs	
<i>Column Accent door A. van der Ven, rector De Passie</i>	29
Vrijheid van onderwijs en integratie van minderheden	
<i>Studie door Elsbeth Vonkeman, beleidsadviseur Concert</i>	30
Ontdekkingstocht	
<i>DenkKader door Trees Huijboom, ChristenUnie Heerhugowaard</i>	34
Jaloers op David	
<i>WoordWijzer door Gerbram Heek, duo-raadslid en theoloog</i>	35
'De strijd om de macht'	
<i>BoekenWijzer door Joël Voordewind, voormalig campagneleider ChristenUnie</i>	36
2002: het jaar van Fortuyn	
<i>BoekenWijzer door Bert Heuvelman, jongerenwerker bij de ChristenUnie</i>	38

